CHRISTIANÆ PIETATIS PRIMA INSTITUTIO

ad usum scholarum

Latinè scripta.

LONDINI,
Apud Joannem Daium.

Cum gratia & Privilegio
Regiæ Majestatis.

1581.

REVERENDISSIMIS IN CHRISTO PATRIBUS AC DOMINIS, MATthæo Archiepiſcopo Cantuarienſi, Edmundo Archiep. Eboracenſi, Edwino Epiſco. Londinenſi, alijſque reuerendis Patribus, Epiſcopis Eccleſiæ Anglicanæ, vigilantiſsimis fideliſſimiſq; Paſtoribus.

Quum ſeculi hujus ad interitum jam ruentis mores perditos, & corruptelis omnibus deprauatiſſimos, nõ ſine acerbiſſimo animi dolore mecum ſæpè conſidero: animaduertámq; diuturnam peccãdi conſuetudinem hominum mentibus quaſi callum quoddam ita obduxiſſe, vt neque virtutibus præmia, néque ſupplicia vitijs ſempiterna, diuinis propoſita legibus, vllam jam vim vel ad cohortandum, vel ad deterrendum habere videantur; in eam tandem cogitationem ve-

uio, ut aut nullam prorsus spem ostẽdi, fore aliquãdo melius, aut signa est etiam nunc reliqua, eam in sancta pueritiæ atque ineũtis adolescentiæ institutione & disciplina omninó repositam esse existimem. Nam teneri illi & flexibiles animi, non solùm quocúnq; torqueas trahásve, sed quocúnq; etiam vel leuiter ducas, sequentur, atque ut voles, flecti, arbitrióq; fingi possunt: & quia sunt ab omni hactenus scelere vacui atque integri, nonnihil in illis loci salutaribus adhûc monitis, consilijsque patet. Quæ cogitatio, Patres in Christo Reverendissimi, in eam me mentem impulit, vt ad primam illam Christianæ pietatis institutionem puerilem Latinè scribẽdam me applicarem: eámque varijs tractatã modis, hoc quidem libello verbis tãtúmmodo necessarijs & proprijs, breviter comprehẽderem: altero verò libro, eandem alijs verbis luculentioribus & pluribus copiosè explicarem: ut & illi, qui brevitati student, & qui vbertate etiam orationis delectantur, ad sua vtrique ingenia sensúsque apta & accommodata invenientes, voluptate aliqua ad legendũ invitarentur. Cura etiam

mihi

mihi magnæ fuit, vt brevitate vſus, planè tamen & perſpicuè dicerem, & in illa rurſus vbertate ne inſolentiùs copia abuterer.

Quúm.n. Latinè vel intelligere in aliqua laude, loqui etiam in magna poni ſoleat, támque multi ejus linguæ ſtudio inflammentur, puerique ob eam cauſam doctis hominibus in diſciplinam tradantur, hanc oblatam occaſionem putavi, qua intereà etiã dũ aliud agũt, vera pietas, quæ eſt ante omnia expetenda, tenellis mentibus inſtillaretur. Quúm verò multos valde pœniteat ita ſe pueros latinè didiciſſe, ut cũ loqui ea lingua aut ſcribere velint, ſibi ipſi plerúnque diffidant: ut ea moleſtia quæ me etiam, non tám mea tamen, quam illorum, quos aliquando inſtitui, cauſa, ſæpè ſanè ac graviter torſit, alios liberarem: diligentiam quantam potui maximam adhibui, vt emendata eſſet oratio & pura: & néque in ſimplicibus verbis quod non eſſet latinum, néque in conjunctis, quod non eſſet conſequẽs jure vituperaretur. Nam quæ verba per religionem mutare non licet, ea ſunt in fine majoris libri notata.

Has inſtitutiones latinè á me ſcriptas, a-

mici duo mei, homines docti, alter in sermonem vulgarem nostrum, vt omnibus scilicet essent communes, alter in studiosorum gratiam, Græcè etiam converterunt. Omnibus quidem nobis mens eadem, idem erat propositum, vt quàmplurimis videlicet plurimùm prodesse eniteremur.

Undè.n.potiùs Anglicè primùm legere discent pueri nostri, quàm ex libello, qui pietate etiam teneros interím animos imbuat? Et reverâ si quisquam, vel puer, vel adolescens, ista Anglicè reddita diligenter legat, præterquàm quòd Christianæ religionis summam dilucidè explicatam, & intelligere facilè, & edisceré etiam, si velit, haud difficulter possit, quod est certè in lucro vel maximè ponendum: eadem etiam opera sermonem vulgarẽ nostrum & pronuntiare rectiùs, & scribere emendatiùs addiscet: quod commodum aspernandum non esse, ex multorum, sermonem Anglicum loquendi scribendique vitiosa atque corrupta consuetudine, ipsa propemodùm est luce clarius.

Jam verò, undé potiùs ordientur prudentes & pij doctores prima latinè loquendi

di elementa pueris tradere, quàm á pio aliquo parvóque & facili latino libello, cujus sententiam, ut Anglicè jam anteà lecti, teneant, atque ità partim recognoscentes, partim etiam discentes, rerum paritér optimarum memoriam renovent, & verborum etiam nouitate delectentur. Hoc verò libello semel perlecto, pueri, qui aliquo Latinè loquendi studio teneri jam incipient, quæ angusto sermonis genere contracta priùs legerant, ad eadem etiam oratione copiosa vberiùs & fusiùs, alióq; exprimendi atque eloquendi genere explicata cognoscendum, sua sponte, sine monitoris præcepto festinabunt.

Deinde, postquàm istis diligenter legendis atque inter se comparandis, aliquos jam in lingua latina progressus fecerint, vt certè facient, haud minore jam eadem etiam Græcè scripta legendi cupiditate ardebunt: vt illis discendi, præceptoribúsque docendi, non labor jam, sed voluptas sit futura. Hæc ratio docendi discendique, & res easdem aliis atque aliis verbis, quàm maximè fieri possit lectis explicandi, Græcéq; cum Latinis conjungendi, M. Ciceroni

visa est aptissima esse atque utilissima adolescentibus, in quibus vberitatem se efferre voluit. Hac ille ratione eam Latini & Graci etiã sermonis copiam, varietatem, facultatem, facilitatem, proprietatem, elegantiam, quibus longè multúmque cæteris omnibus omnium ætatum hominibus antecelluit, consequutus & adeptus est.

Et vt eò aliquando perveniam, quò maximè & directò hoc meum spectat institutum, non tantùm juventus nostra assiduis istis animorum, ingeniorum, linguarum exercitationibus, á prima pueritia ad ineuntem vsqué progredientémque adolescentiam assuefacta, á desidia, malorum omnium matre, arcebitur: verùm etiam Christiana pietas, quæ est virtutum omnium fundamentum, eisdem occasionibus toties repetita, altissimas in teneris illorum animis radices aget: quæ mirificè etiam confirmabitur, si vel sua ipsi voluntate, vel præceptorum monitis diligenter exquirent, quæ sint in istis institutionibus de pietate nostra tradita, quibus ea sacrarum literarum fundamẽtis nitantur. Quod ut sine vllo penè labore tadiovè

præstare

præstare possint, appositæ vbique in conspectu notæ, facilem ipsis compendiariámque viam ostendunt. Fieri verò non potest, quin de tremenda Divini numinis Majestate, potentia, justitia, ejúsque rursúm paterna in suos per Christum bonitate, benignitate, beneficentia, & de tota Religione Christiana, assiduè audiendo, legendo, repetendo, meditando, ea ætate, quæ est ad optima quæque opportunissima, fieri, inquam, non potest, quin & Dei metum atque reverentiam (quæ jam ex hoc mundo penè profligata esse videtur) ejúsque etiam amorem, atque illi placendi, vitaque cum virtute degendæ studium, in auribus, oculis, atque animis suis ita penitùs defigant, vt nulla vnquam vi labefactari, aut oblivione deleri posse confidam. Hæc est summa consilij mei, hæc me ratio impulit, vt laborem mihi non necessarium, studiosis adolescentibus, vt spero, vtilem susciperem. Hujus, vt omnis mei otij pariter atque negotij rationem vobis reddendam esse existimavi, Patres in Christo Reverendissimi, quorum ego pietatem, sapientiam, doctrinam, authoritatem,

tem, ut debeo, plurimi facio: benevolentiáque & grata memoria atque honore meritò prosequor.

Vestri studiosissimus, observantissimúsque

Alexander Nowellus.

7 AP 66

Magister. Auditor.

NArra mihi, mi fili, quam Religionem colas?

Audit. Eandem illam, quam Christus servator noster docuit, vndè Christianus nominor, & ità reverâ me esse confido. Act. 11. d. 26.

M. *Quanam est Christiana pietas?*

A. Pietas Christiana, est divini numinis sancta veneratio, & obtemperatio legibus illius. Math. 4. b. 10. Ioh 4. c. 24.

M. *Undè est ejus intelligentia capienda?*

A. Ex verbo Dei, quod veteris nouíque Testamenti libris explicatur. Ioh. 5. d. 39. Act. 17. c. 11. 2. Tim. 3. d. 15. 16. 17.

M. *Cur verbum Dei, vocabulo Testamenti, nominatur?*

A. Quia divina voluntas, de rebus expetendis fugiendísque, in eo perfectè atque immutabiliter continetur, à qua vllam in partem non est deflectendum. Gal. 3. c. 15. 17. Ioh. 4. d. 25. Gal. 1. a. 8. 9. Deut. 4. a. 2. Isa. 3. d. 21.

M. *Qua ratione modóque, divina voluntatis in ejus verbo explicatæ, perquirenda est cognitio?*

A. Assidua divini verbi lectione atque medi- Ioh. 5. d. 39. Act. 17. c. 11.

meditatione, aut attenta ejus ab alijs lecti, puréque explicati auditione.

M. *Satin' id eſt?*

A. Quià mortalium nemo divinæ ſapientiæ, in ejus verbo reconditæ ſcientiam ingenio induſtriáve ſuapte conſequi poteſt, á Deo precari ſedulò vehementérque debemus, vt, per Spiritum Sanctum ſuum, mentes noſtras ſacri verbi ſui cognitione, fidéque, & voluntati ipſius in eodem illuſtratæ parendi ſtudio ardenti imbuere velit.

M. *Quæ ſunt divini verbi partes præcipuæ?*

A. Lex, & Evangelium.

M. *Hæc duo alterum ab altero quomodo ſecernuntur?*

A. Lex ad omne nos officij munus inſtruit, tám pietatis erga Deũ, quàm charitatis in proximum: vtq; vtríſq; illud præſtemus, ſummo ſtudio præcipit: & Legi parentibus vitam promittens ſempiternã, æternã mortẽ ejus ruptoribus minitatur.

M. *Euangelium verò quid?*

A. Evangelium nobis confirmat, Deum,

um, per fidem in Christum, illis, qui contra legem commiserunt, misericordem se præbiturum, ignoturúmque, modò animi dolore, quòd eum offenderint, afficiantur, & seipsos reprehendentes, corrigere atque emendare studeant. Iohn. 1.b.17. Act. 2.f 38.39.8 13.f.38.39. Rom. 1.a 5.b.16 & 6.c.14.15.

M. *Quot partibus constat vera religio?*

A. RELIGIO, perinde ac verbum Dei, ex quo, tanquam ex fonte profluit, duas habet partes.

M. *Quænam illæ sunt?*

A. OBEDIENTIA, quam LEX imperat: & fides, quam EVANGELIUM requirit. Ioh. 14.b.15.c. 21.23.24. Ro. 10.a.5.6.b.8

M. *Verùm, majoris perspicuitatis gratia, in plura te membra* RELIGIONEM *partiri velim.,* Marc. 1.b.15. Rom. 1.a 5.b.16

A. Videor mihi nõ ineptè quatuor has, vt principes veræ RELIGIONIS partes, posse recẽsere: OBEDIENTIAM, FIDEM, INVOCATIONEM, & SACRAMENTA. Ioh. 14.b.15.c. 21.13.24. Mar. 16.d.16. Act. 2.c.21.

M. *Agè ergò, de istis quatuor, vt ea ordine recitasti, te interrogabo. Et quoniam veræ* OBEDIENTIA, *quæ prima pars est, ad regulam divinæ legis sit dirigẽda necessariò, primùm intelligendum est, quid de lege* Rom. 19.c.12.13 Ioh. 14 b.15.c. 21.23.24. Gal. 3.b.10.

ge Dei sentias.

Pro. 34. d. 28. 29. Psal. 19. b. 6. 7. 8. 9. 10. Exo. 20. Deut. 5. Esa. 30. d. 21. Mat. 22. d. 36. 37.

A. LEGEM Dei, duabus expressam Tabulis, justitiæ normã esse perfectissimam arbitror, recta imperantem, vetantémque contraria.

M. *Prior Tabula, quæ tractat?*

A. Debita Deo pietatis officia tradit, quatuórque prima præcepta in ea continentur.

Math. 19. c. 18. 19 & 22. d. 39. 40.

M. *Secunda, quæ docet?*

A. Ad charitatem, mutuáque inter homines officia nos instituit: ad quam reliqua sex præcepta pertinent: ità LEX universa decem omninò præcepta complectitur, ex quo fit, ut DECALOGI nomine appelletur.

Exo. 34. b. 13. Deut. 4. b. 13.

M. *Quod est primæ Tabulæ præceptum primum?*

A. Deus sic est eloquutus. AUDI ISRAEL: EGO SUM DOMINUS DEUS TUUS, QUI TE EDUXI EX DOMICILIO SERVITUTIS ÆGIPTIAE. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

Exo. 20. a. 1. 2. 3. Deut. 5. a. 5. 6. 7.

M. *Quarè nos primum commonefacit?*

SE DOMINUM DEUM NOSTRUM ESSE?

A. Illis verbis ejus immensa infinitáque majestas, potentia, bonitas explicantur, nósque paritér parendi summa necessitate astringimur, nisí & contra potentissimũ repugnare, & in benignissimũ, beneficentissimúmque ingrati esse velimus. Deut. 10. b. 12. 13. Malac. 1. b. 5. 6.

M. *Quid est quod edicit nobis?* NE HABEAMUS DEOS ALIENOS CORAM SE?

A. Idololatria omnis his verbis prohibetur, ac damnatur. Psal. 115. b. 8. 9. Math. 4. b. 10. Deut. 10. b. 12. 13. d. 20. 21.

M. *Quid est Idololatria?*

A. Rebus ullis cõditis divinum cultum tribuere, aut in illis, ut dijs quibusdam, fiduciã perfugiúmve habere: quod patrare, scelus esset maximè detestabile. Ipsius. n. solùm majestati divini honores, ipsius bonitati singularis ille noster amor debetur: ad illius opem confugere: ab illo in terroribus periculísque omnibus opem atque auxiliũ petere & expectare: illius benignitati nos nostráq; oĩa deberi gratis animis agnoscere, ingenuéque confiteri oportet. Math. 12. d. 37. Psalm. 50. c. 14. 15. d. 23. Psalm. 79. d. 13. & 95. a. 6. 7. & 100. a. 1. 2. 3. Iohn. 3. d. 27. 1. Cor. 4. b. 7. Iacob. 1. c. 17.

M. *Super-*

M. *Suprema illa verba*, CORAM ME *aut* IN CONSPECTU MEO, *quid sibi volunt?*

Pſal.7.b.9.&.33. c.14. *A.* Nihil tàm penitùs abſconditum eſſe, aut in occulto latere, quin Deo notiſſimum ſit, atque apertiſſimum: & proinde non voce, manifeſtíſque ſolùm vitæ actionibus atque externa ſpecie, ſed intima etiam atque ſyncera purę mentis ſanctitate, Deum, illúmque vnum, prætereá neminem, piè colendum eſſe atque venerandum.

Eſa.29.c.13. Math.5.a.8.&.15 a.8. M. *Summatím expone, quos maximè putes hanc in legem peccare?*

Leuit.19.c.31. Eſa.8.c.19.&.47. b.9. Deut.18.c.19.20 Math.15.a.2.3.b 6.9. *A.* Idololatræ, vt dixi, omnes, omnes arioli, augures & conjectores, incantatores venefici, magi, ſagæque omnes, omnéſque, qui ad illos deferunt illíſve fidunt. Prophetæ item mendaces omnes, qui falſa vanáque docent. Prætereá, qui verbo Dei abutuntur, aut maximam illi fidem non habent, nec illius monitis, ſed inanibus ſuis ſomnijs aut conjecturis ducuntur. Dénique qui res vllas conditas, ſuprá, aut æquè atque Deum conditorem

rem metuunt, amant, aut magnifaciunt: hij omnes hijsq; consimiles vniversi, hanc legem violant.

M. *Recita jam præceptum secundum.*

A. SIGNUM SCULPTILE, AUT SIMULACHRUM ULLIUS REI, QUAE AUT SUPRA, IN COELO, AUT INFRA IN TERRA, AUT IN AQUIS INFRA TERRAM SIT, NON EFFINGES. EA NON VENERABERIS, NEQUE COLES: NAM EGO SVM DOMINUS DEUS TUUS, ZELOTYPUS, QUI PARENTUM INIQUITATEM ETIAM IN LIBERIS VINDICO, AD TERTIAM USQUE QUARTAMQUE PROGENIEM OSORUM MEI: CLEMENTIAQUE UTOR AD MILLESIMAM USQUE PROGENIEM, ERGA MEI AMANTES, MEAQUE PRAECEPTA CONSERVANTES. Exo.20.2.4.d Leuit.26.2.1. Deut.4.c.15. 17.18.19. Esa.40.d.18.& 44.b.9.&c.

M. *Videri possit hac Lege pictorum fictorúmque artificia condemnari, ita vt fas no. sit vllas omninò imagines habere.*

A. Nequaquám. In prima.n. hac tabula, minimé de rebus artificiosis, quæ ad- Math.22.c.20. 21.d.36.37.

M. *Suprema illa verba*, CORAM ME *aut* IN CONSPECTU MEO, *quid sibi volunt?*

Psal.7.b.9.&.33. c.14. *A.* Nihil tàm penitùs abſconditum eſſe, aut in occulto latere, quin Deo notiſſimum ſit, atque apertiſſimum: & proinde non voce, manifeſtíſque ſolùm vitæ actionibus atque externa ſpecie, ſed intima etiam atque ſyncera purę mentis ſanctitate, Deum, illúmque vnum, prætereá neminem, piè colendum eſſe atque venerandum.

Eſa.29.c.13. Math.5.a.8.&.15 a.8.

M. *Summatim expone, quos maximè putes hanc in legem peccare?*

Leuit.19.c.31. Eſa.8.c.19.&.47. b.9. Deut.18.c.19.20 Math.15.a.2.3.b 6.9. *A.* Idololatræ, vt dixi, omnes, omnes arioli, augures & conjectores, incantatores venefici, magi, ſagæque omnes, omnéſque, qui ad illos deferunt illíſve fidunt. Prophetæ item mendaces omnes, qui falſa vanáque docent. Prætereá, qui verbo Dei abutuntur, aut maximam illi fidem non habent, nec illius monitis, ſed inanibus ſuis ſomnijs aut conjecturis ducuntur. Dénique qui res vllas conditas, ſuprá, aut æquè atque Deum conditorem

rem metuunt, amant, aut magnifaciunt: hij omnes hijsq; consimiles vniversi, hanc legem violant.

M. *Recita jam præceptum secundum.*

A. SIGNUM SCULPTILE, AUT SIMULACHRUM ULLIUS REI, QUAE AUT SUPRA, IN COELO, AUT INFRA IN TERRA, AUT IN AQUIS INFRA TERRAM SIT, NON EFFINGES. EA NON VENERABERIS, NEQUE COLES: NAM EGO SVM DOMINUS DEUS TUUS, ZELOTYPUS, QUI PARENTUM INIQUITATEM ETIAM IN LIBERIS VINDICO, AD TERTIAM USQUE QUARTAMQUE PROGENIEM OSORUM MEI: CLEMENTIAQUE UTOR AD MILLESIMAM USQUE PROGENIEM, ERGA MEI AMANTES, MEAQUE PRAECEPTA CONSERVANTES. Exo. 20. a. 4. d. Leuit. 26. a. 1. Deut. 4. c. 15. 17. 18. 19. Esa. 40. d. 18. & 44. b. 9. &c.

M. *Videri possit hac Lege pictorum fictorúmque artificia condemnari, ita vt fas no. sit vllas omninò imagines habere.*

A. Nequaquám. In prima. n. hac tabula, minimé de rebus artificiosis, quæ ad- Math. 22. c. 20. 21. d. 36. 37.

humanos civilésque vsus expetuntur, sed de ijs tantùm, quæ ad Dei cultum pertinent, agitur.

M. *Quænam est igitur huius præcepti sententia?*

.40.d.18.&c.

A. Hoc secundo præcepto prohibet Deus, Primùm, ne imagine vlla ipsum imitari, vel adumbrare, quærere, aut colere conemur. Secundò, ne simulachra ipsa veneremur, aut illis, quoque modo, ad Idololatriam aut superstitionẽ abutamur, interdicit. Verùm, vt Deum solùm, non ad nostrum arbitrium libidinémque, sed pura atque integra mẽte, veréque, quemádmodum nobis suo ipsius verbo præscriptum est, colamus, & veneremur.

ut.5.a.8.9.
lm.97.b.7.
44.c.17.

M. *Quam ob causam Deum corporea spectabilíque forma effingere nefas est?*

A. Quia corporea, infirma, inanima vanáque effigies aut imago, nullam cum Deo, qui spiritus est immortalis, infinita, immensa, incomprehensibili magnitudine, majestatéque, communitatem habere, nec vllam ejus similitudinem speciémve gerere potest.

l.113.a.4.5.&
.a.3.4.
40.c.18.&c.
n.4.c.14.
n.1.c.20.23.

M. *Quem-*

M. *Quemnam colendi morem hic condemnat?*

A. Cùm, precatione vsuri nos ad simulachra vertimus, supplices nos coram illis abijcimus, nudato capite, aut alia significatione, illis honorem tribuimus, perinde quasi Deus in illis nobis præsens adesset. Leuit.16.a.1. Deut.4.c.19.& 5.b.9 Psal.97.b.7.& 11.5.b.8. Esa.44.c 17. Act.7.f.14.

M. *Clausulam huic præcepto additam repete.*

A. NAM EGO (inquit) SUM DOMINUS DEUS TUUS, ZELOTYPUS, QUI PARENTUM INIQUITATEM ETIAM IN LIBERIS VINDICO, AD TERTIAM USQUE QUARTAMQUE PROGENIEM OSORUM MEI. Exo.20.a.5. Deut.5.b.9.6.15. Psal.78.f.58.

M. *Quamobrem hæc commemorat Deus?*

A. DEI atque DOMINI vocabulis sese nuncupans, etiam atque etiam monet, vt tùm ad majestatem, tùm ad benignitatem suam, sicuti antè dictum est, respectum habentes, ad ipsius arbitrium nos totos accommodemus. Zelotypiæ verò nomine declarat, participem aut Deut 10.b.12. 3.Reg.18.f.39. Mala.1.b.5.6. 1.Tim.9.c.15. Exo.34.b.13. Esa.42.b.8.

consortem secum venerationis suę se nullo modo tolerare posse.

M. *Ecquid præterea additum ad prohibendam Idololatriam?*

A. Quò nos magis ab Idololatriæ peccato, quod tám vehementer detestatur, refrænet, minatur se nõ in maleficos tantùm, sed in eorum etiam liberos posterósque vindicaturum esse.

.34 b.7.
.14.c.20.21.

M. *Perge porrò quod reliqui est in hac lege, explicare.*

A. Quemadmodum Deus grauiter minando terret, ne ipsius voluntati repugnare audeamus: ita prolixiùs adhûc de sua clementia, bonitatéque promittendo, nos ad sibi parendum allicit: confirmans cùm ijs omnibus, qui se amant, sua-ísque præceptis obsequuntur, tùm ipsorum etiam posterûm multis millibus, misericordiam se singularem esse impartiturum.

ut.5.b.10.
.34.b.6.7.

M. *Quum anteá vltionem tertiæ, aut sũmúm quartæ generationi denunciet: quid est, quòd hîc clementia sua aliquot millia comprehendat?*

A. Vt

A. Ut demonstret ad facilitatem se, beneficentiámque, quàm ad acerbitatem atque asperitatem impendiò magis esse propensum. Psalm. 30.a.5. 103.b.8.& 145. b.8. Esa.53.b.7.8.

M. *Perge iam ad tertium mandatum.*

A. NOMEN DOMINI DEI TUI INANITER NON USURPABIS: NEQUE ENIM SINET IMPUNITUM DOMINUS, QUI EJUS NOMEN INANITER ADHIBUERIT. Exo.20.b.7. Leuit.19.b.12.

M. *Quid est, inaniter vsurpare nomen Dei?*

A. Eo ad blasphemiam, incantationem, veneficium, execrationem, perjurium, aut ad temerarium, inconsultum, vel non necessarium jusjurandum abuti: Demúm, ne, nisi justa de causa, magnáque adhibita reverentia, vel semel nominare. Esa.8.c.19.& 5. b.5. Leuit.19.b.12. Act.19 c.13. 1.Tim.1.b.10. Mat.5.f.33.44. Psal.113.a.1.2. Exo.22.b.11. Iosu.2.b.12. Psalm.15.b.5. 63.b.12. 2.Cor.1.d.23. Gala.1.d.10. Heb.6.d.16.

M. *Non potest ergo Dei nomen in jurejurando rectè adhiberi?*

A. Potest profectò, cùm graui de causa jusjurandum juramus, vt aut verum testimonio confirmemus, præcipuè, legitimæ alicujus potestatis accitu ad id evo-

cati : aut ob alias res magnas atque graves: vt vel Deo suus honor atque gloria conservetur, aut cumulatiùs etiam augeatur & amplificetur : vel hominum inter homines conjunctio benevolētiáque retineatur, Hujusmodi aliqua oblata occasione, sacramento contendere licebit, venerando verendóque Dei tantùm nostri, non vllius cujusquam alterius, nomine adhibito.

M. *Quid deinceps in lege est?*

.20.b 7. *A.* NEQUE .n. IMPUNITUM (inquit) SINET DOMINUS, QUI NOMEN EJUS INANITER ADHIBUERIT.

it.19.b.9.c.

M. *Cur in divinum nomen injuriosis peculiares hîc minæ proponuntur?*

A. Ostendere voluit, quanti nominis sui decus æstimaret, vt impendentem vindictam cernentes, eò studiosiùs, ne injuriam illi faciamus, caveremus.

it.19.c.12. ch.20.b.9.c.

M. *An ergò nefas esse putas, divorum aliorúmve hominum, aut rerum, nomina in sacramento interponere?*

.22.b.11. 163.b 12. .6.d.16.

A. Omninó: jusjurandum.n.dare, idem est,

est, atque eum, per quem juramus, & veritatis testem, & sí pejeremus, perjurij nostri vltorem punitorémque constituere. Quam laudem intelligendi, vindicandíque maleficia omnia, divinæ solùm sapientiæ atque majestati debitam, alijs personis, rebúsve impartiri, immane scelus esset. Deut. 6. b. 13. 10. d. 20. Iosua. 23. b. 7. Esa. 35. c. 16.

M. *Recita jam proximum præceptum.*

A. Præceptum quartum, quod & primæ tabulæ est postremum, sic habet. DIEM SABBATI SANCTE AGERE MEMENTO, SEX DIEBUS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TUA: SEPTIMO VERO DIE, QUOD EST DOMINI DEI TUI SABBATUM, NULLUM OPUS FACIES, NEC TU, NEC FILIUS TUUS, NEC FILIA TUA, NEC SERVUS TUUS, NEC ANCILLA TUA, NEQUE JUMENTUM TUUM, NEQUE APUD TE DEGENS PEREGRINUS: NAM SEX DIEBUS PERFECIT DEUS COELUM ET TERRAM, ET MARE, ET QUICQUID IN ILLIS CONTINETUR, SEPTIMO QUIEVIT. ITAQUE DIEM SABBATI SA- Exo. 16. c. 23. & 20. b. 8. 9. 10. & 23. c. 12. Leuit. 23. a. 3. Deut. 5. c. 12. 13. 15. Ezec. 20. b. 12. Gen. 2. a. 1. 2. 3. Heb. 4. a. 3 c. 9. 10.

CRUM, SIBIQUE DICATUM ESSE VOLUIT.

M. *SABBATI vocabulum quam habet significationem?*

A. SABBATUM, interpretatione explicatum, vacatio, aut quies dici potest: nã eo die pij humana opera omnia missa facere debent, vt divina religionis sanctitatisque studia diligenter colere possint.

M. *Quamobrém suum nobis factum Dominus ad imitationem exposuit?*

A. Quià insignia præclaráque exempla humanis mentibus penitùs insident, stimulósque admovent acriores. Dominos.n. servi, & parentes liberi perlibentér imitando exprimunt. Maximè verò omnibus est optabile, ut mortales Deum sibi ante oculos mentis proponentes, ipsius sese imitatores similésque præberent.

M. *Sabbati piè colendi quænam est ratio?*

A. Populus in vnum locum congregari debet: vt disciplinam Christi intelligat: vt fidei suæ confessionem edat: vna voce communia vota Deo faciat: vt divinorum

.16.d.23.
it.16.e.31.
my.27.c.21.
25.e.56.
ch.46.a.3.
c.6.a.2.

.2.b.12.
n.13.b.13.15.
or.4.d.15.16.
1.a.1.
e.5.a.1.
ter.2.d.21.f.

c.6.a.2.
.4.c.16.
13.d.27.
h.10.d.32.
m.95.a.2.
56.c.7.
h.21.c.13.

rum sanctorum memoriam conservet: vt Deo pro suis divinis erga se meritis gratias agat; & vt mysteria sacra á Christo instituta concelebret. Eph. 3. d. 21. 1. Cor. 11. d. 18. & 14. c. 26.

M. *Ecquid præterea requiritur, vt diem Sabbati sanctè agamus?*

A. Externa hæc est requies, celebratióque Sabbati: præterquàm, quies est, colendique Sabbati ratio quædam spiritualis.

M. *Quænam est ea?*

A. Quúm á rerum humanarum occupationúmque, & studiorum nostrorum cura vacantes, Dei nos arbitrio, vt is ad suum nos sensum formet, penitús tradimus: quúmque (vt sacrarum literarum verba vsurpem) carnem nostram crucifigimus, & affectionibus, commotionibúsque tanquam frænos injicimus, vitiosam naturam nostram comprimentes, vt ad divinam nos voluntatem accommodemus. Eo .n. pacto Sabbati nostri dies, quam in hac terra celebramus, aptè & convenientér, exemplar atque similitudinem requietis illius imitabitur, quam Esa. 1. c. 14. 16. & 58. d. 13. Heb. 4. c. 9. 10. Gala. 5. d. 24. Colos. 3. a. 5.

in

in cœlo ſempiternam, & perpetuæ ſanctæque oblectationis pleniſſimam ſumus habituri.

M. *Satin' erit iſta ſeptimo quoque die exequi?*

Pſal. 1. 2. 3. & 84. 2. 4. Luk. 18. 2. 1. Ephe. 5. c. 19. 20.

A. Oportet ſanè quemque ſeparatim iſta ſecum quotidiè recordari, atque meditari: humanæ tamen infirmitatis, deſidiæque effugiendæ gratia, certus dies ad hanc rem propriè deſignatus eſt.

M. *Hactenùs prioris tabulæ præcepta percenſuiſti, quibus vera Dei veneratio, quæ fons eſt omnis boni, atque origo, brevi explicatur: noxiæq; omnes, quæ ad Deum directò ſpectant, prohibentur. Núnc verò quæ ſint charitatis benevolentiæque in homines noſtræ partes, quæ ex eodem illo fonte ſluunt, atque hauriuntur, & ſecunda tabulæ continentur, perge declarare.*

A. Secunda tabula hoc habet principium: HONORA PATREM ET MATREM, UT SIS LONGAEVUS SUPER TERRAM, QUAM DATURUS EST TIBI DOMINUS DEUS TUUS.

20. b. 12. 5. b. 16. 15. 2. 4.

M. HONORIS *vocabulum quam hic habet*

habet ſignificationem?

A. HONOR PARENTUM, eorum amorem, timorem, obſervantiámque comprehendit: & in parendo, inſerviendo, opem ferendo illis, eóſque tuendo, alendo etiam, atque ſuſtinendo, ſí quid ipſis opus fuerit, ſitus eſt. Prouer. 1.a.8. Mar.7.b.10.11. Col.3.c.20. Heb.12.c.9.

M. *Hæc lex naturaléſne ſolùm parentes attingit?*

A. Qui autoritatem habent omnes, omnes adverſus quos reverentia eſt aliqua adhibenda, vt magiſtratus, miniſtri eccleſiaſtici, præceptores, doctrina, ſapientia, ætate, honore, aut alia aliqua dignitate antecedentes, PARENTUM nomine deſignantur. Deut.17.b.9.10. Rom.13.a.1. Luk.10.c.16. Leuit.19.c.32. 1.Tim.5.a.1. Pro.5.c.13.

M. *Principes, magiſtratus, cæteríque qui aliis præſunt, cur* PARENTUM *nomine notantur?*

A. Ut declaretur, quòd Deus eos nobis, noſtro, reipublicæque commodo donaverit. Atq; ita PARENTUM nomine, quòd principibus, magiſtratibus, alijſque ſuperioribus tribuitur, commonemur, vt illis non pareamus ſolùm, verumétiam, vt Rom.13.a.4. Heb.13.c.17.

eos

in cœlo ſempiternam, & perpetuæ ſanctæque oblectationis pleniſſimam ſumus habituri.

M. *Satin' erit iſta ſeptimo quoque die exequi?*

Pſal. 2. 2. & 84. 2. 4. Luk. 18. 2. 1. Ephe. 5. c. 19. 20.

A. Oportet ſanè quemque ſeparatim iſta ſecum quotidiè recordari, atque meditari: humanæ tamen infirmitatis, deſidiæque effugiendæ gratia, certus dies ad hanc rem propriè deſignatus eſt.

M. *Hactenùs prioris tabulæ præcepta percenſuiſti, quibus vera Dei veneratio, quæ fons eſt omnis boni, atque origo, brevi explicatur: noxiæq; omnes, quæ ad Deum directò ſpectant, prohibentur. Núnc verò quæ ſint charitatis benevolentiæque in homines noſtræ partes, quæ ex eodem illo fonte ſluunt, atque hauriuntur, & ſecunda tabula continentur, perge declarare.*

A. Secunda tabula hoc habet principium: HONORA PATREM ET MATREM, UT SIS LONGAEVUS SUPER TERRAM, QUAM DATURUS EST TIBI DOMINUS DEUS TUUS.

20. b. 12. 5. b. 16. 15. a. 4.

M. HONORIS *vocabulum quam hic habet*

habet ſignificationem?

A. HONOR PARENTUM, eorum amorem, timorem, obſervantiámque comprehendit: & in parendo, inſerviendo, opem ferendo illis, eóſque tuendo, alendo etiam, atque ſuſtinendo, ſí quid ipſis opus fuerit, ſitus eſt. Prouer. 1.a.8. Mar. 7.b.10.11. Col. 3.c.20. Heb. 12.c.9.

M. *Hæc lex naturalé ſne ſolúm parentes attingit?*

A. Qui autoritatem habent omnes, omnes adverſus quos reverentia eſt aliqua adhibenda, vt magiſtratus, miniſtri eccleſiaſtici, præceptores, doctrina, ſapientia, ætate, honore, aut alia aliqua dignitate antecedentes, PARENTUM nomine deſignantur. Deut. 17.b.9.10. Rom. 13.a.1. Luk. 10.c.16. Leuit. 19.c.32. 1. Tim. 5.a.1. Pro. 5.c.13.

M. *Principes, magiſtratus, cæteríque qui aliis præſunt, cur* PARENTUM *nomine notantur?*

A. Ut declaretur, quòd Deus eos nobis, noſtro, reipublicæque commodo donaverit. Atq; ita PARENTUM nomine, quòd principibus, magiſtratibus, aliiſque ſuperioribus tribuitur, commonemur, vt illis non pareamus ſolùm, verumétiam, vt Rom. 13.a.4. Heb. 13.c.17.

eos

eos revereamur, atque amemus.

M. *Quid deinceps in hac lege est?*

A. Longam eos beatámque vitam, Dei beneficio esse victuros, qui parentibus, principibus, magistratibus, alijsque superioribus dicto audientes fuerint, debitúmque ipsis honorem tribuerint. Contráque consequens est, qui parentibus, principibus, magistratibus, aut superioribus alijs, minús se obedientes præbuerint, aut contumelioſi in eos fuerint, illos aut citó repentinóque cum ignominia morituros, aut vitam quavis morte acerbiorem turpiorémque traducturos esse, qui etiam, ad extremum, contumaciæ sceleríſque sui pœnas, apud inferos sempiternas sustinebunt.

M. *Sextũ jam quod sit præceptum, dicite.*

A. NON OCCIDES.

M. *Satísne legem hanc observabimus, sí manus ab homicidio, sanguinéque integras servabimus?*

A. Prohibentur etiam ea, quæ cædis occasionem aliquam habent, vt ludibria, irrisiones, maledicta, probra, convitia, ri-

xæ

Exo. 20. b. 12.
Deut. 5. b. 16.
Ephe. 6. a. 2. 3.

Exo. 20. b. 13.
Deut. 5. c. 17.
Matth. 5. c. 21. &
19. c. 18.
Jacob. 2. b. 11.
Matth. 5. d. 21. 22.
1. 24.
Rom. 3. c. 13. 14. 15.

xæ, pugnæ, & similia omnia.

M. *Ecquid est amplius?*

A. Deus sua lege non externis tantùm actionibus, sed animorum etiam affectionibus, ijsque vel maximé cavit. Apud Deum.n. judicem, iracundia, odiúmque, & occidendi, vindicandi, aut nocendi voluntas omnis, homicidium esse decernitur. Hoc ergò jure divino ista etiam vetamur.

Galat. 5.d.20.21 Iacob.3.c.14.d.16.

Math.5.d.22.

Gala.5.d.20.21. 1.Iohn.2.b.9.10.11.

M. *Si neminem ergò oderimus, abundè legi huic erit satisfactum?*

A. Deus cùm odium reprobat, benevolentiam á nobis in omnes mortales, hostes etiam, requirit: idque adeò quidém, vt malevolis invidíſque nostris, qui infenso, crudelitérque infesto in nos sunt animo, salutem, & tranquillitatem, omniáque fausté, fœlicitér, & prosperé evenire optemus: beneficijs illos etiam, sí facultas in nobis fuerit, afficiamus: Deóque pro illis vota faciamus.

Luc.6.d.27.27. Rom.12.c.14.d.17.19.20.

M. *Quod est septimum præceptum?*

A. NON ADULTERABERIS.

M. *Hoc præceptum quam sententiam habe-*

Exo.20.b.14. Deut.5 c.18. Math.19.c.18.

habere putas?

Pro 6.d.24.25. Math 5.d.27.28. 29. Rom 13.d 13. 1.Cor 6 b.9.10. c.15.16. 1.Thes 4.a.3.4. 5.7.& 5 d.22. Ezech.16.g.49. 56.

A. Obſcœnarum voluptatum vniverſum genus, omnis verborum turpitudo, oculorum, geſtúſque, petulantia omnis, omnes impuritatis notæ, atque indicia quæcunque, hac lege condemnãtur. Deſidia item inertiáque, in cibo, potú, veſtitu luxus & luxuries, ludi, luſúſque impudici, & quæcúnque prætereá ad corporis animíve fœditatem ſolicitare, aut commovere poſſunt, hoc præcepto vetantur.

Eccle.33.c.26. Nam vt mentes etiam noſtras ab appetitionibus, deſideriiſque impudicis puras

2.Cor.3.d.16.17. & 6.c.15.16. conſervemus, præcipitur, propterea quòd tàm animæ quàm corpora noſtra templa ſunt divino Spiritui conſecrata.

M. *Proſequere reliqua.*

Exo.20 b.15. Math.59.c.18. *A.* Octavum præceptum eſt: NON FURABERIS.

M. *Hoc præcepto quæ prohibentur?*

Pro.11.a.1.& 20. b.10.d 23. Theſ.14.b.6 2.Theſ.4.b.6. Tit.2.c.20. *A.* Non ea ſolùm furta vetantur, quæ humano jure plectuntur: ſed etiam edicitur, ne nundinatione, aut venditione fraudulenta, menſuris doloſis, parúmve legitimis ponderibus, aut adulterinis fucatiſque

catisque mercibus, quenquam fallamus: néve judicijs pecunia tentatis, precióque & largitione corruptis, aut vlla alia fraude, dolóve malo adhibito, quenquam circumveniamus. Prætereá, qui officium, deb túmve alteri subducunt: vt qui laborum mercedem operarijs non persolvunt: qui per avaritiam pauperibus indigentibúsque opem ferre, viduis succurrere, orbis pupillísque subvenire, peregrinis atq; advenis opitulari recusant: quíq; rudes atque ignaros rerum non instituunt atque erudiunt: qui consilij expertes consilio non juvant: qui vagos errantésq; ab errore non avertunt, neque in rectam viam revocant atque reducunt: qui afflictis mœrentibúsque consolationem non adhibent: omnésque horum similes hac lege condemnantur.

Psal.62.b.10. Pro.17.d.23. Esa.5.d.23. Ezec.22.b.13. Malac.3.b.5. 1.Tim.5.c.18. Prou.14.d.20.31 c.13. Iacob 2.a 3.6.& 5.d.19 20. Leuit.19 b.9.10 & 23.d.22. Deut.22.n.1.2.3. 4.& 27.c.17.18. 19.

M. *Hoc præcepto an quicquam adhûc pratereá continetur?*

A. Omninó: Nam ex alienis damnis vtilitates nostras aucupandi, aliquam etiam voluntatem cogitationémve suscipere, hac lege prohibemur. Nam quod in homines

Zach.8.c.16.17. Act.20.g.33.

homines injurioſum eſt, id vel optare, aut expetere vitioſum eſt in conſpectu dei.

M. *Recita jam nonum præceptum.*

Exo. 20.c.16. Deut. 5.c.20. Math. 19.c.18.

A. NON ERIS ADVERSUS PROXIMUM TUUM TESTIS MENDAX.

M. *Hæc Lex quam habet ſententiam?*

Exo 23.a.1. Leuit 10.b.11. Deut. 19.d.18.19. Pſalme 15.a.3. Soph. 3.b.13. Math. 19.c.18. Luc. 3.c.14. 1. Peter. 3.a.10.12. Pro 3.a.3.& 12. c.17 19.& 23.d. 23. Eccle. 3.c.15. 2 Cor. 13.c.8. Ephe. 4.d.25. Math. 7.a.1. Rom. 14.a.4. 1. Cor. 13.b.5.7.

A. Hac lege non apertum ſolùm evidénſq; perjurium, jurisjurandiq; violatio, ſed omnis etiam vanitas, calumnia, obtrectatio, maledictio, aſſentatio, ſimulatio, diſſimulatióq; omnis, quę ſint aut contra rem, aut exiſtimationem proximi, generatím vetantur. Præcipitúrque, vt, nec ipſi vnquàm mendacium, falſúmve quicquã dicamus, neq; in alijs, verbo, ſcriptura, reticentiáve comprobemus: ſed vt veritatem ſemper colamus, tutemur, exquiramus, atque ſuſtentemus.

M. *Nihílne v'trá requiritur hæc lege?*

A. Deus, qui intimos animorum noſtrorum ſenſus penitús perſpectos habet, á maledicendo nos prohibens, aliquid etiam mali temerè de proximo vel ſuſpicari opinaríve prohibet, adeóq; præcipit, vt quoad per veritatem licebit, bené de

alijs

alijs existimemus, bonámque ipsis famam, quantum quidem efficere poterimus, conseruemus. Exod. 20. c. 17. Mich. 2. a. 1. 2.

M. *Restat jam postremum præceptum.* Rom. 7. b. 7. & 14 d. 14.

A. NON CONCVPISCES CVJVSQVAM DOMVM, NON VXOREM, NON SERVVM, NON ANCILLAM, NON BOVEM, NON ASINVM, NEC QVICQVAM OMNINO ALIVD QVOD ALTERIVS SIT. 1. Cor. 10. b. 6.

M. *Hoc præceptum, quid vltrà quàm superiora imperat?*

A. Anteà Deus maleficia, deprauatásque animorum affectiones vetuit: jam verò innocentiam omnibus suis numeris expletam á nobis exigit: adeò quidem vt nullum omninò vel tenuissimum desiderium, vel leuissimæ cogitationis motum, á virtute quicquam deflectentem, in mentes nostras irrepere patiamur. Æquum námq; est, vt in animis etiam & mentibus nostris, summa coram Deo castitas sanctimoniáque splendeat, Ab Ilo n. bonitas at- Esa. 1. c. 16. Gal. 5. d. 24. Iere. 4. b. 14. Ezech. 18 c. 31. Math. 5. 1. 8.

Rom.12.a.2. Pſal.5 a 4 5. 2.Cor.6.c.4.

que æquitas,non, niſi perfectè abſoluta,probari poteſt: cujus etiam legem hanc ſuam, normam omni ex parte perfectiſſimam nobis ante oculos conſtituit.

M. *Poſtquàm decem jam præceptorum ſententiam interpretatione breui explanaſti:dic mihi,cunctáne ea quæ ſeparatim articulatímque explicuiſti, in pauca conferri,breuitérque & ſummatim deſcribi nequeunt?*

A. Poſſunt ſanè.Nam & Chriſtus, diuinus ille doctor, totam Legis vim atque rationem coarctans, ejus ſummam quàm breuiſſimè his verbis expoſuit. DILIGES DOMINVM DEVM TVVM,EX TOTO CORDE TVO, EX TOTA ANIMA TVA,EX TOTA MENTE TVA, ET EX TOTIS VIRIBVS TVIS: ET HOC MAXIMVM EST PRÆCEPTVM IN LEGE. SECVNDVM AVTEM EST HVIC SIMILE, DILIGES PROXIMVM SICVT TEIPSVM. AD HÆC ENIM DVO,MANDATA VNIVERSA LEX ET PROPHETÆ REFERVNTVR.

Math.22.d.37. Marc.12 c.30. Luc.10.c.27.

M. *Amorem*

M. *Amorem in Deum cujuſmodi hic á nobis deſiderari putas?*

A. Qui Deo ſit idoneus, hoc eſt, vt ſumma poteſtate dominum, ſumma parĕtem bonitate, conſeruatorem noſtrum ſumma miſericordia præditum, eum eſſe confiteamur. Ad amorem, itáque ergá Deum noſtrum accedere debet, vt & reuereamur majeſtatem illius, & ejus pareamus voluntati, ejúſque bonitati confidamus. Deut.10 c.12. 17.20. Pſal.25.a.1. &.31.a.1.&.96. b.7.8.9.&118. b.8.

M. *Totum cor, anima tota, totæq; vires, quid declarant?*

A. Eam videlicet amoris flagrantiam, & incorruptam integritatem, vt cogitationibus, cupiditatibus, conſilijs, actionibus vllis, quæ Dei amori repugnant, nihil prorſùs loci relinquatur. Etenim Deum, non modò pluſquam ſua omnia, ſed multò etiam magis quàm ipſe ſe quiſque pius diligit. Deut.6.c.7.18. &.30.b.6. Ioſu 23.c.11. Ioh.14.b.15.c. 21.23.24.&.15.b 10. Math.10.d.37. 38.

M. *Nùnc de proximi amore, quid habes dicere?* Luc.14.f.10.

A. Chriſtus voluit Chriſtianos ſuos ſummæ inter ſe coniunctionis vincu- Ioh.13.d.34.35. 1.Cor.1.a.b.4.5. &c.

Ephe.5.a.2.d.39. Phil.2.a.1.2.3. 1.Thes.4.b.9.10.

lis arctissimè astringi. Et quùm nostri nobis amor naturalis sit, atque in animis penitùs insitus, nulla expeditior, contractior nulla, nulla justior fraterni amoris norma, nec quæ plus habet efficacitatis reperiri potest, quàm quæ ab ipso humano ingenio deducta, nobis á Domino præscribitur, vt vnusquísque scilicet proximum eodem quo seipsum amore complectatur. Cui consequens est, vt ne quid agamus contra proximum, ne quem sermonem, ne quam cogitationem de illo habeamus, quod nobis ab alijs fieri, vel de nobis dici, cogitarive nollemus.

Math.7.b.12.& 22.d.39. Luc.6.d.31. Rom.13 c.8.9. 1.Cor.13.b.5. 6.&c.

M. *PROXIMI vocabulum quàm longè patet?*

Math.5.g.43.44. Luc.10.f 33.36. 37. 1. Thes.4.b.9.10

A. Non tantùm prope nos habitantes, aut cognationis, affinitatis, amicitiæ, amoris ciuilisve alicujus consuetudinis vinculis astricti, sed & ignoti, atque etiam hostes, hac voce PROXIMI continentur.

M. *Quandò igitur Lex diuini numinis*

nis piè ſanctéque venerandi, & Charitatis atque benevolentiæ erga homines habendæ rationem abſolutam præſcribit, annon ad illius normam tota eſt vita noſtra dirigenda?

A. Omninò: atque hoc tantoperè, vt Deus mores ad Legis ſuæ regulam conformantibus vitam paciſcatur, & á legis præſcriptione aberrantibus, é contrario, ſicuti ſuprà diximus, mortem minetur. Deut.8 a.1.&.11 d.22.28.& 30.c. 15.17. Math.19.c.17. Ioh.12 g.50. Rom.6.d.23.& 10.a.5.

M. *Iuſtos ergò eos eſſe putas, quia jure diuino nulla ex parte diſcedunt?*

A. Certè quidem: ſiquidem ad Legem Dei vſquequaque ſeruandam valerent, jure illi quidèm juſti cenſeri poſſent: ſed ingenita naturæ noſtræ corruptione, ita ex inſcitia, debilitate, prauitate laboramus vniuerſi, vt officium jure diuino debitum neque intelligamus, neque illi ſatisfacere aut valeamus, aut velimus. Tametſi.n. inveniatur vnus aliquis, qui in aliqua re vna & altera externa Legem obſeruet: tamen is in multis alijs á recto diſcedit, Rom.10.a.5. Gen 6.b.5.&.8. d.21. Pro.20.b.9. Rom.7.c.14.15. Gal.2.d.16. Pro.20.b.9.

ſcedit, & humanus animus ab illa juſtitia atque innocentia interiori, quam
Deut.27.d.26. Gal.3.b.10. Iacob.2.c.10.11. Lex requirit, perpetuò aberrat. Quamobrém nemo jure juſtus eſſe poteſt in conſpectu Dei, qui de omnibus, qui non omnia jure diuino deſcripta exequuntur, ſententiam ferit, eóſque deteſtatur, atque execratur.

M. *Nùm igitur Lex cunctos omninò mortales miſerrima hac conditione, ſine vllo prorſus remedio aſtrinxit?*

Deut.27.d 26. Rom.3.b.10. 3.c.&.8.b.7.8. Ephe.5.b.1.6. Iacob.2.b.10. *A.* Deo diffidentibus, & á religione pietatéque remotis, lex hanc, quam memoraui, conditionem conſtituit, illis ab omni omninò ſpe derelictis: qui vt ne tenuiſſimam quidèm particulam Legis præſtare poſſunt, ità nihil quicquam Dei miſericordiæ per Chriſtum confidunt. Pijs verò Lex aliarum vtilitatum fructus præbet,

Deut.6.b.6.7. Ioſu.1.b.7.8. Pſal.1.a.2.&.119 totum. M. *Quinam illi ſint dicito?*

A. Primùm omnium, Lex vitæ regulam perfectè abſolutam nobis antè oculos proponens, diligentiam noſtram excitat, vt meres noſtros ad illam

lam dirigamus.

M. *Quid præterea?*

A. Secundò, quùm legem, vltrà quam mortalium vires præstare possunt, requirere, nobisque potestatem tanti oneris sustinendi deesse animaduertimus, ad auxilium á Deo flagitandum Lege excitamur. Ro.3.c.19.&.7. c.14.25. 2.Cor.3.b.5. Psal.1.9.2.5.12. 27.28.b.33.34. &c.

M. *Perge.*

A. Porrò autem, quùm turpitudinis nostræ labes atque fœditatem in Lege, vt in speculo cernimus, tanquam frænos nobis injicit, reprimítque ne integritate nostra confisi, superbos nos in conspectu Dei præbeamus. Rom.3.10.11.12. c.19.20.&.7.b.7

M. *Prosequere.*

A. Quandò peccati, quod diuinæ Legis est violatio, conscientia stimulamur atque conuincimur, intelligimúsque nos per peccatum in execrationem, acerbissimum odium, grauissimámque diuini numinis offensionem, atque indignationem incurrisse, mercedémque atque stipen- Prouerb.20.b.9. 1.Iohan.3.a.4. Deut.27.c.26. Gal.3.c.10. Rom.1.c.18.& 2.b.8.c.4.c.1. &.6.d.23. 2.Cor.3.b.7.9.

dium, quod peccatum meretur, eſſe, vt non ſolùm omnibus calamitatibus atque miſerijs hujus vitæ, morbíſque & morte corporis afficiamur, verúmetiam vt damnatione atque interitu
Ephe.5.b.5.6. ſempiterno mulctemur: ſimúl atque ex Lege agnoſcimus nos per peccatum in hunc condemnatorum ſtatum, quo nihil tetrius cogitari poteſt, peruenisſe, toto pectore, tota mente, toto corde, animóque cohorremus,
Rom.3.c 20.21. 22.&.5.c.15.16. &c. & contremiſcimus: atque ita, vt caſum noſtrum ſalutaritér doleamus, &
Gal.2.c.16. vt noſmet noſtri pœniteat, Lex efficit, impellítque, vt peccatorum veniam, juſtitiam, & vitam ſempiternam (quæ ex Lege adipiſci non poſſumus) á Chriſto ſeruatore tantùm, & per Chriſtum expetamus, atque expectemus.

Rom.10.a.4. Gal.3 b.10,11.& d.24. M. *Legem igitur, quantùm intelligo, tanquam magiſtram ſe, ducémque ad Chriſtum præbere affirmas, qua nos notitia noſtri, pœnitentiáque, & fide, recta ad ipſum via perducat.*

A. Sanè

A. Sanè ita est: simúlque ex his perspicuum est illud, Legem non frustrà latam esse, tametsí mortales ab officij, quod Lex requirit, præstandi facultate longissimè absint. Rom. 3. d. 33. & 7. c. 12. 13. 16. Gal. 3. c. 20.

M. *Verùm dicis. Nùnc, dilecte fili, quandò de* LEGE *&* OBEDIENTIA *satis, vt in hac cõtractione brevitatéque, dictum sit: ratio flagitat, vt proximè dicatur de* EVANGELIO, *quod diuina per Christum misericordia promissa, eis, qui contra legem commiserunt, modò ipsos commissi pœnitet, facta complectitur, ad quod* EVANGELIVM *fides præcipuè referẽda est: hoc. n. secundo loco in nostra distributione propositum fuit, & eorum quæ tractauimus continuatione, quasi manu, eò deducti sumus. Dic ergo, quæ sit Euangelij fideique nostræ summa?*

A. Eadem illa, quæ Christianæ fidei principes articulos vnà olim arctè contractos, comprehendit: quámque vulgus ex prima voce nominat, The Creede, id est, fidem nostram.

M. *Fidem*

M. *Fidem tuam pronuntia.*

A. CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM COELI ET TERRAE. ET IN IESVM CHRISTVM, FILIVM EJVS VNICVM, DOMINVM NOSTRVM, QVI CONCEPTVS EST ESPIRITV SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE: PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS. DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS: ASCENDIT AD COELVM SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS, INDE VINTVRVS EST AD JVDICANDVM VIVOS ET MORTVOS. CREDO IN SPIRITVM SANCTVM. SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM, SANCTORVM COMMVNIONEM, REMISSIONEM PECCATORVM, CARNIS RESVRRECTIONEM, ET VITAM ÆTERIAM. AMEN.

M.

M. *Vniuersam hanc fidei confessionem in quot membra dispartiris?*

A. In quatuor principalium quorum primo, de Deo patre & rerum omnium creatione: in secundo, de ejus filio Iesu Christo, quod & humanæ redemptionis summam omnem continet: in tertio, de Sacro Spiritu: in quarto, de Ecclesia, & de Dei donis Ecclesiæ, per Christum datis, explicatur.

M. *Agè igitur, hunc ordinem in explanandis istis quatuor partibus conseruato: principiò verò* Credendi *verbum in primo Christianæ fidei introitu, quam vim habeat, expone.*

A. Hac voce significo, me veram atque viuam, hoc est, Christiani hominis fidem, in Deum patrem, Deum filium, & Deum spiritum sanctum habere, eámque me fidem, hac confessionis formula, profiteri, firmissimèque asseuerare.

Matth. 10. c. 32. & 28. d. 19. Ioh. 1. b. 12 13. Rom. 1. b. 17. & 10 b. 9. Gal. 2. d. 16. Heb. 4. d. 13.

M. *Viua ea veráque & Christiana fides quæ sit, mihi quàm potes apertissimè*

simè declarato.

Ioh 1.12.13. Rom.8.a.1.b.14. g.38.39. Coloſ.2.a.2.3. Heb 10.d.22.23. &.11.a.1. Pſal.1.a.3. Math 7.c.17.18. &.13.c.23. Gal.5.a.6. 1.Pet.1.c.13.14. 15.

A. Fides eſt certa cognitio paternæ Dei ergá nos per Chriſtum beneuolentiæ, fiduciáque in eadem, ſicuti in Euangelio teſtatum eſt, quæ ſtudium piæ vitæ, id eſt Dei patris voluntati obſequendi, ſemper conjunctum habet.

M. *Intelligis igitur nullos impios, qui aut de dei miſericordia deſperant, aut ejus juſtitiam non pertimeſcunt, ſed vitam vitioſam animo ſecuro viuunt, hanc veram Chriſtianam fidem habere poſſe, tametsi ejus verba pronuncient.*

Math.3.c.16.17. &.28.d.19. 1.2oh.5 b 7. Ioh.10 f 30.& 14.b.7.8.9 10. 11. 2.Cor.8.a.5.6.

A. Ita omninò intellexi.

M. *Quùm non niſi vnus ſit Deus, dic mihi quare in Chriſtiana fidei confeſſione tres nominentur, PATER, FILIVS, ET SPIRITVS SANCTVS.*

A. Mon variorum deorum hæc ſunt nomina, ſed trium diuerſarum in vna diuinitate perſonarum. Nam DEVS PATER, DEVS FILIVS,

ET

ET DEVS SPIRITVS SANCTVS, tres personæ, vnus tantum Deus sunt, sicuti edocti sumus ex sacris literis, quibus promptam potiùs fidem adjungere, quàm tàm penitùs reconditi & abditi mysterij infinitam altitudinem curiosè scrutari debemus. Pro. 25. d. 16.

M. *Verissimè loqueris: perge porrò, quamobrem* DEVM, PATRIS *nomine nuncupas?*

A. Primùm omnium, maximéque, quòd vnici filij sui Iesu Christi natura patet sit. Deinde quòd noster etiam sit pater, tùm quia nos condidit, omnibúsque vitam dedit, tùm etiã quòd nos iterùm diuinè per spiritum sanctum generauit, & per fidem in verum suum atque naturalem filium Iesum Christum nos elegit, sibique filios & regni cœlestis, atque sempiternæ vitæ hæredes, per eundem instituit. Psal. 2. b 7. Math. 3. c. 17. Ioh. 1. b. 14. Rom. 15. b. 6. 2. Cor. 1. a. 3. Gen. 1. d. 27. Malac. 12. 6. &. 2. b. 10. Ioh. 1. b. 12. &. 3. a. 3. 5. Rom. 8. c 15. 16. 17 Gal 4 e. 5. 6. Ephe. 1. a. 5. 6. Tit 3. b. 7. 1. Pet. 1. a. 3. 4. d. 23.

M. *Cur Deum* OMNIPOTENTEM *appellas?*

A. Quòd & fabricatus est omnia, &

Esa.40.c 21.22. &c. Math 5 g 45. &.10.c.29. Ephe 1 b.11. Heb.1.a.2.3.

& omnes res ex sua voluntate moderandi summam potestatem habet.

M. *Spiritúsne etiam malitiosi, impijque homines, in Dei potestate continentur?*

A. Nunquàm alioquín sine summa solicitudine essemus, si quam illi lædendi nos facultatem, contra diuinam voluntatem haberent. Verùm ea nos consolatione sustentamur, quòd neque dæmones, neque conscelleratissimi homines, nihil quicquam, nisi Dei arbitratu, vel permissione, tentare omninò valeant, quódque nos adcò in tutela patris omnium rerum præpotentis sumus, vt ne vllus quidèm capitis nostri pilus, nisi ipsius voluntate, qui nobis optimè vult, in terram decidere possit.

Ioh.1.b.10.11. 12. Math 8 d.31.32 Luc.22 d 31 32 Ioh.10.f.28 29. &.19.b.10 11. Act 2.d.23 24. &.4.f.27.28.& 22.11.

Luc.12.b.7.& 21.d.18. Psal 19.a.1.& 50.b.6.

M. *Cur adjungitur DEVM COELI ET TERRÆ CREATOREM ESSE?*

A. Quòd diuinam potentiam, sapientiam, atque bonitatem, (quæ per se intelligentia comprehendi non possunt)

Rom.1.c.19.20.

sunt (in ejus operibus, vt in speculis, intueri liceat. Nam quùm immensam illam mundi magnitudinem contuemur, eámque esse partium omnium constitutionem, vt néq; ad aspectum magis decoræ, neque magís ad vtilitates omnes accommodatæ excogitari possent, artificis illicò effectorísque infinita potentia, sapientia, bonitas nobis antè oculos mentis obuersantur.

M. *Qua ratione vniuersa á Deo condita esse affirmas?*

A. Deum patrem Opt. Max. á principio, & ex nihilo, per potentiam sui verbi, hoc est Iesu Christi filij sui, totum hunc spectabilem mundum, & vniuersa in eo inclusa, atque spiritus etiam corporis expertes) quos nuncupamus Angelos) fabricatum esse & constituxisse.

Gen.1.a.1.&c. Psal.33.b.6.7. &.89.b 11. Iohn.1.a.3. Act.14.c.15. 1.Cor.8.a.6. Heb.1.a.2. Colos.1.c.16.

M. *Nùm censes tamen satis piè asseuerari, Deum spiritus omnes, malitiosos etiam eos (qui á nobis Diaboli nominantur) fecisse?*

A.

Gen.1.d.31. Iohn.8.f.44. Iud.b.6.

A. Deus illos tales non effecit, verùm illi á prima creatione, ſuo ipſorum vitio, omni reſtitutionis ſpe perdita, defecerunt: proindè non creatione & natura, ſed naturæ corruptela deprauati ſunt.

M. *Satiſne Deo fuit cuncta ſemél creaſſe, poſteà verò omni rerum curatione vacaſſe?*

Pſal.75.a.3.& 104.b.8.9.& c.& 145.c.14.15.& 147.a.5.6.& c. Col.1.b.16.17. Heb.1.a.2.3.

A. Nequáquam Deus.n.vt omnia fecit, ita omnia fulcit & moderatur: alioqui vniuerſa in nihilum ſubitò occiderent.

M. *Quem ſibi finem Deum Opt. Max. in condendis gubernandiſque rebus omnibus propoſuiſſe putas?*

Gen.1.d.26.29. Pſal.8.b.6.7.et. 104.c.14.15.& c. Prouerb.16.1.4. Eſa.43.b.7. Rom.11.c.36. Colo.1.c.16.

A. Hominum gratiâ fabricatus eſt mundus, & quæ in eo continentur cuncta comparata ſunt, vt vtilitati commodiſque humanis ſeruirent. Et vt cætera vniuerſa humani generis cauſa, ita hominem ipſum Deus ad ſuam propriè gloriam fecit.

M. *Ediſſeere quis primus fuerit hominis ortus atque fabricatio?*

A

A. Deus, vt á Moſe in ſcriptis relictum eſt, primò homini é limo terræ formato, animam atque vitam inſpirauit: fœminam exindè deductam ex viri ſommo conſopiti latere, & in lucem editam, cum viro ſociauit, vt adjutrix, vitæque illi conſors eſſet. Gen. 1. d. 26 et 2. b. 7. c. 8. 20. d. 21. 23.

M. *Quùm in viris ſimul & fœminis prauitas, nequitia, diſtortióque adeò ſumma nunc appareat, num á principio Deus eos ejuſmodi fabricauit.*

A. Minimè omnium: Nam Deus perfectiſſimè bonus nihil aliud quàm bonum facere poteſt. Deus igitur ad ſuam imaginem ſimilitudinémq; hominem initio formauit. Gen. 1. d. 26. 27. 31. Coloſ. 3. b. 10.

M. *Quænam eſt illa imago, ſecundum quam hominem factum eſſe dicis?*

A. Ea eſt juſtitia omni ex parte perfecta, ſummáque ſanctitas quæ ad ipſam diuinam naturam propriè pertinet, quæ homini cum Deo ſimilitudo vſque eò fuit, quóad eam homo peccatorum maculis fœdauit. Deut. 32. a. 34. Rom. 9. c. 14. Coloſ. 3. b. 10. 1. Iohn. 1. b. 5. et 2. d. 29. &. 3. a. 3. Sa. 1. c. 15. 14. &c

Gen.3.a.1.2.&c. M. *Quaratione iſtud factum eſſe dicis?*

A. Fœmina á Diabolo circumuenta, virum impulit vt fructum, quo illi á Deo interdictum fuerat, comederet: quo illorum facto, imago, ſecundum quam creati ſunt, eſt obliterata: & cùm ipſi, tùm ipſorum poſteri, Deo aduerſarij, peruerſi, imbecilléſque ad omne bonum effecti, non in omnes ſolùm vitæ hujus miſerias, corporis morbos, atque mortem, ſed & interitum etiam ſempiternum, perpetuámque damnationem inciderunt.

Sap.1.c.13.14. 1.Cor.2.d.14. Rom.8.b.7.8. 2.Cor.3.b.5. Rom 6.d.23. Ephe.5.b.5 6.

M. *Vtrùm tamen exiſtimari non queat, grauitér nimis Deum pomi vnius guſtatum vindicaſſe?*

A. Deteſtabile illud hominis facinus, quaſi leuis culpa fuerit, nemo verbis extenuare aut ex pomo, & immoderata modò edacitate rem æſtimare velit. Ipſe .n. pariter cum vxore ſua fallacibus Satanæ blandimentis illectus illaqueatúſque, infidelis á dei veritate ad vanitatem declinauit:

Gen.3.a.3.4 5.6.b.11.d.22.

clinauit : falsis Serpentis criminationibus, quibus de mendacio, inuidentia, & maleuola commodi alicujus subductione Deum accusat, fidem adjunxit : innumerabilibus beneficijs ornatus, ingrato in Deum, qui ea contulit, animo fuit : homulus ex terra modò lutóque fictus, non satis esse putans, quòd similitudo illi cum Deo esset, per intolerandam insolentiam & arrogantiam exæquare se cum diuina majestate expetiuit : postremò creatoris se ditione subtraxit, jugum etiam ejus á suis ceruicibus proteruè repulit. Inanitér igitur Adę malesicium minuitur.

Gen.1.d.26.29. Psal.8.b.4.5.6. Sec.et.104.c.14. 15.

Gen.1.d.26.27. Colos.3.b.10.

Osee.6.b 7.

M. *Verùm cur ob parentum scelera posteri omnes de tam beato vitæ statu dejecti, in omnes calamitates incederent?*

A. Deus Adamum illis honoris insignibus ornauit, vt ea cùm sibi tùm suis, id est toti humano generi, aut seruaret, aut amitteret. Neque alitér fieri potuit, quin sicut ex arbore ma-

Math.7.c.18.&. 12.c.31. Rom.5.b.12.c.14 17.&c.

la mali fructus eduntur: ita Adamo peccati corruptela deprauato, omnis ejus progenies ingenito illo peccato (quod originale vocant) corrumperetur. Quanquã quid opus eſt tám grauitér de parente noſtro Adamo conqueri? quandò nos etiam ipſi ob plurima noſtra maximáq; vitia calamitatibus omnibus, damnatione, mortéq; digniſſimè mulctemur: à quibus malis vt liberemur, nihil in nobis, aut in vlla alia creatura opis aut auxilij omninò ſupereſt.

Oſee. 6. b. 7. Rom. 6. d. 23. Cor. 11. a. 3. Ephe. 5. b. 5. 6.

M. *Quæ ſpes eſt igitur conſolatióque reliqua, & in quo ſita?*

A. Promiſit Deus fore, vt ſemen mulieris, qui eſt Ieſus Chriſtus filius virginis Mariæ, Serpentis, hoc eſt, Diaboli, qui eos decepit, caput contereret: ipſósque atque eorum poſteros, qui promiſſo illi fidem haberent, liberaret. Atque hoc illud eſt, quod in ſecunda jam Symboli parte ſequitur:

Gen. 3. c. 14. 15. Rom. 5. c. 15. 16. Gal. 3 c. 16. 19. Heb. 2. d. 14. 15. 16.

CRÉDO IN IESVM CHRISTVM.

M. *Nomen*

M. *Nomen IESVS quid ſignificat?* Math.1.d.21. Act.10.f.38. Coloſ.1.c.13.1. Heb.2.d.14.15. 1.Iohn.3.b.8.

A. Ieſus ſermone noſtro idem eſt, quod ſeruator. Ieſus.n. Chriſtus filius Deus, idémque virginis filius, nos qui ſcelere deuincti, & ſub antiqui Serpentis diaboli ſeruili jugo captiui, ſempiternæque mortis vinculis conſtricti, turpiſſimè miſerriméque jacebamus, in libertatem vindicauit, atque ad ſalutem reduxit.

M. *Quis nomen IESV illi impoſuit?* Math.1.d.21. Luc.1.c.31.et.c.21.

A. Angelus ex Dei ipſius præcepto.

M. *Explica nunc quid CHRISTI nomen ſignificat?* Pſal.2.a.6. Eſa.61.a.1. Dan.9.d.24.2. Luc.4.c.18. Act.4.e.27. Act.10.f.38. Heb.1.c.9.

A. CHRISTVS idem eſt, atque ſi Vnctum appellares: quo nomine indicatur eum Spiritus ſancti vnctione maximum regem, ſacerdotem, atque prophetam creatum eſſe.

M. *Chriſti regnum eſtne mundanum?*

A. Nequaquam: verùm ſpirituale & ſempiternum, cujus regni gubernacula ſunt Dei verbum, atque ſpiri- Luc.1.c.32.33. Iohn.18.f.30. Coloſ.1.c.13. 2.Tim.4.a.1.

tus, quæ tùm justitiam, tùm vitam secum afferunt.

M. Quam nobis vtilitatem præbet hoc Christi regnum?

A. Vires nobis armáque spiritualia quibus atroces & truculentos animarum nostrarum hostes, Carnem, Mundum, Peccatum, Diabolum, profligemus, adjumentáque ad vitam cum virtute & sanctitate degendam subministrat?

Rom.13.d.12.&c &.16.c.20. 2.Cor.10.2.4.5. Ephe.6.b.10.11. &c.

M. Cujusmodi sacerdos est Christus?

A. Summus atque æternus: qui solus in conspectum Dei venire, solus sacrificium, quod Deo placeat satisfaciátque, conficere, solus iratum Deum placatum efficere potest.

Psal.110.b.4.5. Zeb.4.d.14.15. &c &.5 b 6.7.& 2.2.3 b.11.12. 1.c.&.9.d.13.14.

M. *Cui nobis vtilitati sunt ista?*

A. Nobis vt pacatus propitiúsque sit Deus, postulat & deprecatur, nobis offensum Deum lenit, nósque in gratiam cum patre reducit. Solus.n. Christus pacificator nobis propositus est, qui nobis Dei gratiam reconciliet.

Joh.14.d.27. Act.10.f.36. Ephe.2.c.14.15. &c. Coloss.1.c.20. Zeb 9.d.14.15. 1.Tim.2.b.5.

Imò

Imò verò Sacerdotij etiam sui nos quasi consortes esse voluit, nobis introitum ad patrem patefaciens, vt in illius præsentia cum spe summa comparere, nósque & nostra omnia veluti hostias ad sacrificium, Deo patri, per ipsum præbere non dubitemus. Rom.8.c.15.& 12.2.1. Gal.4.a.5.6. Ephe.3.b.12. Heb.4.d.15.16.

M. *Qualis Propheta est Christus?*

A. Quùm reliquos omnes prophetas atque doctores, Dei seruos, despicerent mortales, Christus ipse Dei filius, & prophetarum omnium dominus, patris interpres, & nuncius de cœlo ad homines descendit, vt paternam voluntatem planè explicaret, mortalésque recta Dei atque omnis veritatis intelligentia informaret. Atque ita Christi nomine tria illa officia comprehenduntur, quæ Dei filius sibi á patre delata persoluit, vt omnis eorum fructus nos secum participes faceret. Filius, n. Dei non solùm nominatur, & est reuera IESVS, CHRISTVS, hoc est SERVATOR, REX, SACERDOS, PROPHETA, sed & Luc.7.c.16. Act.7.c.37. Heb.1.a.1.2. Ioh.8.d.26.c.40. & 15 c.15.& 17. a.& &c.& 18.g. 37.

 nobis

nobis ita est, ad nostrámque vtilitatem atque salutem.

M. *Qua ratione Christum, filium Dei vnicum profiteris, quandò qui pij sunt, omnes filij Dei vocentur?*

Matth.2.c.15.&.3 d 17. Ioh.1.b 14.c.34 &.14.b 10.11. Heb.1.a.2.3.&.5. b.5. Rom.8.c.14.15. Gala 4.a.4.5. Ephe.1.a.5. 1.Iohn.3.a.1.

A. Quòd solus Christus naturalis Dei filius, ejusdémque sit cum patre substantiæ. Nos verò quùm natura Adami veteris filij simus, gratia tamen beneuolentiáque, qua nos per Christum seruatorem nostrum prosequitur, filij Dei adoptamur.

M. *Quam ob causam* CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM *nuncupas?*

Matth.9.a.6.&.10 a.1.&.11 c.18.&. 28.d.18. Luc.1.d.32.33. Ephe.1.d.20.21. &c.

A. Propterea quod Angelorum, hominum, rerúmque omnium dominatus sit illi á patre traditus: quódque suo arbitratu atque potentia regnum Dei, tùm in cœlo, tùm in terra moderetur.

Deut.10.b.12.c. 20. Malac.1.b.6. Luc.9 c.23.24.& 14.f.26.27. Heb.2.a.5.6.&c. b.9.10.

M. *Nùm quidnam restat?*

A. Hac cogitatione commonefiunt pij omnes, non ad suum sibi arbitrium viuere licere, verùm oportere eos corporibus

poribus simul & animis, in vita paritér atque in morte, totos sese ad Domini sui nutum accommodare, ipsíque in rebus omnibus obtemperare, & fidelitér inseruire.

M. *Quid tùm inde?*

A. Declaratur quemádmodum naturam humanam susceperit, cunctáque perfecerit, quæ saluti nostræ opus erant.

M. *Erátne ergò necessarium, filium Dei hominem esse?*

A. Maximè: nam quod homo in Deum nefariè commisit, id hominis etiam supplicio luendum erat atque expiandum: quod onus longè grauissimum solus IESVS CHRISTVS idem Deus, & idem homo suscipere poterat: quin nec potuit alius mediator inueniri, qui á Deo pacem atque veniam hominibus impetraret, nisi Deus simul & homo Iesus Christus.

Math.8.c.17.& 17.d.22.23.&.20 d.18 19. Ioh.1.b.14.&.11 f.50.51. Rom.5.c.15.&c. 1.Co.15.c.21.22. Phil.2 a.6 7.&c. Heb 2.b.9. 1.Tim.2.b.5. Heb.9.b.14.15. &.9.d.24. 1.Pet.2.d.21.24.

M. *Quid sequitur?*

A.

A. CHRISTVM E SPIRITV SANCTO CONCEPTVM, EX MARIA VIRGINE NATVM ESSE.

M. *Quamobrem vulgari hominum consuetudine naturaliterque generatus non est?*

Ioh.1.c.19 d.36
1.Cor.7.b.7.8.
Heb.4.d.15.&.9.
d.14.
Math.1.c.23.
Luc.1.c.31.35.

A. Propterea quòd per quem peccatorum nostrorum maculæ erant delendæ, eum ab omni ómninò peccato integrum conseruari par erat. Ob eam igitur ipsam causam castissimus ille agnus Dei Iesus Christus, admirabili Spiritus sancti virtute, ex incorrupta virgine Maria, purus ab omni peccati labe conceptus, atque natus est.

M. *Quare virginis Mariæ nomen commemoratur?*

Gen.22.d.18.
Esa.11.a.1.
Mat.1.a.1 &c.&.
22.d.42.
Rom.1.a.2.

A. Vt agnoscamus Christum esse verum illud semen Abrahæ atque Dauidis, de quo Prophetæ oraculis instinctu diuino æditis, prænunciârunt atque præmonuerunt: ex Abrahami.n,& Dauidis stirpe Maria virgo directo

recto est ordine procreata.

M. *Reliqua vt instituisti deinceps persequere.*

A. PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS EST.

M. *Verùm cur Symbolum, Christi vita silentio prætermissa, protinùs ab ejus ortu ad mortem transiit?*

A. Quòd in Symbolo summa solùm redemptionis nostræ capita memorentur: quæque illa adeò sunt peculiaria, vt illius vim omnem in se inclusam teneant. Esa. 52. Act. 13. d. 23. 37. &c.

M. *Mortis ejus rationem paulò adhùc apertiùs explicato.*

A. A discipulo suo Iuda, qui corruptus pretióque conductus ad id fuerat, est perfidiosè proditus: á reliquis discipulis desertus: á Petro denegatus ejuratúsque: á Iudæis, falsis criminibus objectis, malitiosè accusatus: á Pontio Pilato Romano Præside condemnatus est: pugnis lorísque cæsus: contextis spinis coronatus: toga purpurea Matth. 26. b. 14. 15. &c. & 27. totum. Mar. 14. e 45. &c. & 15. totum. Luc. 22. e. 47. &c & 23 totum. Ioh. 18. & 19. totum.

purea indutus: alijsque multis modis indigniſſimè crudeliſſiméque tractatus eſt,& ludificatus:tandémque cruce ceruicibus impoſita, extra vrbem in locum, qui *Caluaria* appellabatur, ad ſupplicium tractus eſt: vbi medium inter duos latrones ignominioſiſſimè cruci ſuffixerunt: in qua ſummo cruciatu confectus, crudeliſſimam probroſiſſimámque mortem oppetijt, animi interim dolores, quauis morte acerbiores perpeſſus.

M. *Suáne voluntate, an vi coactus, iſta ſuſtinuit Chriſtus?*

Math.26.d.37. 38.39.41.42.f.53 &.20.d.28. Mar.10.f.45. Ioh.10.c.11.15. d.17.18. Phil.2.b.8. Luc.23.c 34.

A. Tametſi probroſa hæc ſæuiſſimáque mors humanæ ſuæ naturæ maximè terribilis erat, voluntati tamen patris ſui, qui iſti ipſum morti addixerat, totum ſe permiſit: itaque contumelioſa illa in ſe probra, tormenta, mortémque atrociſſimam,& ſponte,& patientiſſimè pertulit, tùm patri obtemperans,tùm veniam ijs, á quibus eſt in crucem actus,á Deo precatus.

M.

M. Quamobrem voluit Deus innocentissimum filium suum, tàm ignominioso truculentóque genere mortis affici?

A. Christus Deo patri pro nobis se obligauit, atque spopondit: quicquid ergo nos debebamus, aut eramus cõmerити, id omne sibi præstandum, soluendum, & dependendum, Christus in se recepit. Et proinde ipse, tametsi maximè innoxius, pro nobis nocentissimis luit. Deúsque pater onus illi nostrum imponẽs, summa juris judicijq; seueritate in eum animaduertit, vt nobis, ipsius causa, summam misericordiam impertiretur.

Esa. 53. totum. Rom. 1. a. 3. 2. Cor. 5. d. 21. Gala. 1. a. 4. Ephe. 1. a. 3. &c. b 7. &c. Col. 1. c. 13. 14. & 2. c. 13. 14. 1. Pet. 3. d. 18. et 4. a. 1. Ioh. 3. c. 16. 2. Cor. 15. d. 21.

M. *Summam igitur beneficiorum illorum, quæ ex Christi morte capimus, mihi explicato.*

A. Christus, quemádmodum anteà attigi, nostro nomine locóque Deo patri satisdedit, se pro nostris peccatis ipsi esse satisfacturum: se ipsius iram in nos, ob contumaciam nostram conceptam, suauissimo obedientiæ

suæ

purea indutus: alijsque multis modis indignissimè crudelissiméque tractatus est,& ludificatus:tandémque cruce ceruicibus imposita, extra vrbem in locum, qui *Caluaria* appellabatur, ad supplicium tractus est: vbi medium inter duos latrones ignominiosissimè cruci suffixerunt: in qua summo cruciatu confectus, crudelissimam probrosissimámque mortem oppetijt, animi interim dolores, quauis morte acerbiores perpessus.

M. *Suáne voluntate, an vi coactus, ista sustinuit Christus?*

Math.26.d.37. 38.39.41.42.f.53 &.20.d.28. Mar.10.f.45. Ioh.10.c.11.15. d.17.18. Phil.2.b.8. Luc.23.c 34.

A. Tametsi probrosa hæc sæuissimáque mors humanæ suæ naturæ maximè terribilis erat, voluntati tamen patris sui, qui isti ipsum morti addixerat, totum se permisit: itaque contumelioſa illa in se probra, tormenta, mortémque atrocissimam,& sponte,& patientissimè pertulit, tùm patri obtemperans,tùm veniam ijs, á quibus est in crucem actus,á Deo precatus.

M.

M. Quamobrem voluit Deus innocentissimum filium suum, tàm ignominioso truculentóque genere mortis affici?

A. Christus Deo patri pro nobis se obligauit, atque spopondit: quicquid ergo nos debebamus, aut eramus cõmeriti, id omne sibi præstandum, soluendum, & dependendum, Christus in se recepit. Et proinde ipse, tametsi maximè innoxius, pro nobis nocentissimis luit. Deúsque pater onus illi nostrum imponẽs, summa juris judicijq; seueritate in eum animaduertit, vt nobis, ipsius causa, summam misericordiam impertiretur.

Esa. 53. totum. Rom. 1. a. 3. 2. Cor. 5. d. 21. Gala. 1. a. 4. Ephe. 1. a. 3. &c. b 7. &c. Col. 1. c. 13. 14. & 2. c. 13. 14. 1. Pet. 3. d. 18. et 4. a. 1. Ioh. 3. c. 16. 2. Cor. 15. d. 21.

M. *Summam igitur beneficiorum illorum, quæ ex Christi morte capimus, mihi explicato.*

A. Christus, quemádmodum anteà attigi, nostro nomine locóque Deo patri satisfedit, se pro nostris peccatis ipsi esse satisfacturum: se ipsius iram in nos, ob contumaciam nostram conceptam, suauissimo obedientiæ

suæ

Rom.5.b.8.10. 11. 2.Cor.5 d.18. 19.20.21. 5phe.2 c 12.13. 14.17.&c. Heb.7.d.26.27. &.9.d.12..4.& 10.c.12 14 17. Rom.8.a.1.2. e.33.34. Colo.1 c.13.14; &c,d.20.22.

suæ sacrificio placaturum : nósque in gratiam cum Deo restituturũ esse. Atque ita Christus innocentissimus ille Dei agnus vinculis constrictus est, vt nocentes nos, qui Satanæ, morti, & damnationi eramus mancipati, in libertatem vindicaret: Christus, qui extra omnem omninò culpam erat, accusatus, condemnatúsque fuit judicis terrestris sententia, vt nos, qui culpa tenebamur maximè, damnationéque eramus dignissimi, pro cœlesti tribunali absolueret. Christo pretioso sanguine suo pro nobis fuso, peccatorum

Psal.51.b.7. Heb.9.d 34. 1.Iohn.1.b.7. Apoc.1.b.5. 1.Pet.2.d.21.22. &c. Rom.4.b.7. Col.2.c.13.14. Heb.10.c.17. Rom.8.a.1.2.

nostrorum maculas sordésque eluit atque deleuit : Christus postremò, contumelijs, quibus est immeritissimè vexatus, acerbissimáque atque ignominiosissima morte, qua est affectus, nos á pœna, ignominia, mortéque sempiterna, quæ nostris sceleribus eramus maximè commeriti, liberauit: adeóque peccata omnia nostra obliuione sepulta, & procul á Dei conspectu per Christum amota sunt. Atque

ita

ita miſeriarum omnium noſtrarum, in quas vel origine per Adamum, vel poſteà proprijs noſtris peccatis incidimus, Chriſti perpeſſio medicina eſt atque remedium, modò fiduciam, omnémque ſpem in illo collocemus, amoréque illum amplectamur.

M. *Morte tamen corporis, quæ pœnæ peccato debitæ pars aliqua eſt, nos nihilominùs mulctamur.*

A. Corporis mors, quæ ſine Chriſto atrium inferorum fuerat, jam per Chriſtum, omnibus illi fidentibus, janua aditúſque in cœlum eſt effecta: quemádmodum & Chriſtus ipſe per mortem ſuum eſt regnum ingreſſus: ita vt mors, quæ anteà peccati pœna erat, jam per Chriſtum in maximo ſit lucro ponenda.

Luc. 12. f. 43. Ioh. 25. c. 26. 1. Cor. 15. c. 18. 21 § 54. 55. &c. 1. Theſ. 4. c. 13. 14. Phil. 1. c. 21. 23. Apoc. 14. c. 13. Ephe. 5. a. 2. 1. Pet. 2. d 21. &c. &. 4. a. 1. 2. &c.

M. *Ecquem alium nobis vtilitatis fructum præbet Chriſti mors?*

A. Chriſti ſupplicium & mors non ſolùm ærumnarum noſtrarum, vt antè dixi, ſalutare medicamentum, ſed

&

& exemplar etiam est nobis ad imitandum.

M. *Idem istuc planiùs expone.*

Ioh.13.b.15 &c. Ephe.5.a.2. 1.Pet.2.d.21.&c &.4.a.1.2.&c. 1.Ioh.2.a.6.

A. Debemus & nos ad exemplum Christi, voluntati Dei cœlestis nostri patris obedire, injuriásque omnes nobis ab alijs illatas patientér accipere; vitiosos carnis appetitus cruci suffigere peccatisque omnibus quasi mortuos sepultósque esse, ita vt posthac nihil mali admittamus: ídque exemplo Christi, qui propter peccatum in crucem sublatus, mortuus, & sepultus est. Et reuerà deprauatæ affectiones, quæ alioqui indomitæ sunt, in ijs qui Christo per fidem adhærent, ita virtute mortis ejus quasi cruci suffiguntur, illarúmque incendia ipsius sanguine ita restinguntur, vt spiritui multò obsequentiores reddantur. Atque ita virtute mortis ejus ad ea præstanda confirmamur, ad quę vitæ, mortísque ejus exemplis excitamur.

Rom.6.a.3.4.7. b.11.&c. Gal.2.d.20.et.5. d.24. Col.2.c.13.&c.

M. *An non & de nostro etiam in Christum*

Chriſtum officio commonemur?

A. Commonemur profectò non in noſtra nos eſſe poteſtate, vt quæcunque velimus noſtro arbitratu faciamus, verùm Chriſti, qui nos tam magno redemit, nos totos eſſe, illius voluntati parere, ad illius nos nutum accommodare oportere: Chriſtum, qui nos adhûc hoſtes amore tanto prior amplexus eſt, vt redamemus, maximè nos eſſe obligatos: paratiſſimos eſſe debere, Chriſto, qui ita ſe nobis totum dedit, omnia noſtra, nóſque adeò ipſos totos viciſſim reddere: Chriſti cauſa non omnia ſolùm mundana commoda hujúſque vitæ voluptates negligere, ſed & vitam adeò ipſam deſerere, potiùs quàm Chriſtum amittamus, noſtrúmque erga ipſum officium pietatémque non præſtemus. Beata eſt, n. cenſenda mors, quæ mortalis vitæ conditioni debita, Chriſti maximè gratia oppetita eſt: gratia dico Chriſti, qui ſua ſponte vitam profudit, mortéque pro nobis occubuit

Rom. 14. b. 7. 8. 1. Cor. 6. d. 20. & 2. 2. Cor. 5. d. 15. 1. Theſ. 5. b. 10.

Rom 5. b. 8. 10. Mat. 10. d. 37. & 10. d. 25. 1. u. 9. c. 23. 24. & et. 14. f. 26.

Mat. 16. d. 25. Marc. 8. d. 35. &

quíque vitæ author, mortuos nos, á morte reuocatos, & vult & potest immortalitate donare.

M. *Quare adjungis* EVM FVISSE *etiam* SEPVLTVM?

Matth.12.d.40.et 27.g.59.60.&c. 1.Cor.13.2.4.

A. Corpus exanime sepultura est affectum, vt omnes ejus mortem exploratam magis, penitúsque cognitam haberent: nam si rediuiuus subitò extitisset, mors ejus in quæstionem á multis dubitationémq; adducta, scrupulúsque hominibus aliquis fuisset injectus.

M. *EjVS AD INFEROS DESCENSVS quam habet sententiam?*

1.Pet.1.d.19. Ioh.8.d.24. 1.Cor.15.g.54. 55.&c. Heb.2.d.14.15.

A. Quòd Christus, vt corpore in terræ viscera, ita anima á corpore separata ad inferos descendit: paritérque mortis ejus vis ad mortuos, inferósque adeo ipsos vsque eò permanauit, vt, & animæ incredulorum tristissimæ, ipsorúmque incredulitati maximè debitæ condemnationis sensum perci-

perciperent, ipséq; Satanas inferorum princeps, tyrannidis suæ & tenebrarũ potentiam omnem afflictam, profligatam, & ruina oppressam esse animaduerteret: é contraria verò parte, mortui, qui viui Christo confidebant, redemptionis suæ opus jam perfectum esse perspicerent, ejúsque vim & effectum sentientes, dulcissimo perpetuóque solatio fruerentur.

Ioh. 5. c. 25. 28. & 11. c. 25. 26. Rom 14. b. 8. 9. Colos. 1. c. 13. 14. 19. 20.

M. *Reliqua nùne persequamur.*

A. TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS.

M. *Satísne ergò effectum non erat, quòd Christi morte, nobis culpa liberatis, venia data sit?*

A. Id sat non fuisse constabit, si vel ipsius, vel nostram conditionem nobiscum reputemus. Nam si in vitam non redijsset, nequaquam Dei filius fuisset habitus, neque nos morte eripere potuisset. At á mortuis, ad vitam sempiternam excitatus, & diuinitatis suæ vim ostendit, paritérque pecca-

Rom. 1. a. 4. et. 6. 2. 4. b. 9. 10. et. 8. a 1. 2. &c. 1. Cor. 15. d. 26. g. 54. &c. Ephe. 1. d. 20. &c Phil. 2. b. 9. &c.

ti se, & mortis atque ipsius etiam Diaboli domitorem esse comprobauit.

Gala.2.d.19.20. Rom.4.d.25.ct.5 c.15.&c.6.3.4.5. b.11.et.12.&c. 2.Cor 15.c.20. 1.Thes.d.14.&c.

M. *Quæ adipiscimur commoda ex eo, quòd Christus reduiuus fuit?*

A. Plurima maximáque. Etenim illinc desiderium nobis, facultásque, atque adjumenta, ad vitam cum virtute pietatéque degendam suppeditantur. Illinc nos Christus justitia, quæ nobis anteà defuit, imbuit. Et Christus à mortuis ad vitam excitatus, vitæ nobis author existit: illinc .n. spes nobis ostenditur, fore aliquandò tempus, cum & mortalia corpora nostra á morte ad vitam reducentur, quòd Christus nos resurrectionis vitæque suæ fecit participes. Fieri .n. omninò non posse, vt Christus caput nostrum reuiuiscens, nos sui corporis membra morte in nihilum recidere, funditúsq; interire patiatur.

Coloss.1.d 18. 2.Tim.2.b.12.

M. *Perge.*

A. Sicuti sacræ literæ declarant Christum propter justitiam nostram excita-

excitatum fuisse, ita nos etiam docent, vt Christi exemplo de mortiferis peccatorum operibus exurgentes, justitiæ posthac atque sanctitati viuamus: ad quod præstandum virtute potentiáque glorioſæ resurrectionis suæ nos Christus corroborat. Rom.6.a.4.&c. 9.10.11.&c. Ephe 5.d.23. Colos.3.a.1.2. &c.

M. *Quid in fidei confessione deindè sequitur?*

A. ASCENDIT AD COELVM, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. Mar.16.d.19. Luc.24.g.51. Act.1.b.9.10.&c.

M. *Hoc quemadmodum sit accipiendum expone?*

A. Planissimè, quod Christus corpore in cœlum ascendit, in quo antèà corpore non aderat: quódque é terra, in qua priùs corpore præsens fuerat, discessit. Ioh.12.b.8.et.16 b 10.c.16.d.28. et.20.d.17.

M. *An non ergò nobiscum ampliùs in terris adest?*

A. Præmonuit ipse Apostolos suos non semper se cum illis præsentem futurum: quod de corporea ejus præ- Ioh.12.b.8.

Ioh. 19.a.5. Math 18.c.20.et 28.d.20. Ioh.14.c.18.19. b.7. Rom.8.b.9.&c.

sentia est intelligendum. Diuina .n. natura sua, qua vniuersa complet, tùm in cœlo semper aderat, tùm eadem, & Spiritus sui virtute præsens Ecclesiæ suæ in terris perpetuò adest, & adfuturus est, vsque eò, dum mundana omnia ad exitum perueniant.

M. *Minimè ergò deserti sumus ab auxilio, defensioneque Christi, tametsi corpore præsentem illum non habeamus?*

Math.28.d.18. Ioh.16.b.7.&.17 a.2.&c. Ephe.1.d.20.& 4.b.8.&c. Phil.2.b.9.10. Coloss.1.c.18. Apoc.11.d.15.

A. Nequaquam. Christus.n.patri ad dexteram assidens, potestate, sapientia, prouidentiáque sua mundum regit, & moderatur, mouet, gubernat, temperat vniuersa, sacrum etiam Spiritum suum, vt maximum charitatis in nos suæ pignus, de cœlo, vt est pollicitus, in animos nostros demittit: cujus sui spiritus clarissimo lumine, mentes nostras, tenebris cæcisque nubibus circumfusas, illustrat: ab animis etiam nostris ægritudinem repellit, consolationéque nos lenit, atque sustentat: eadem præstiturus, quoad hic mundus,

Rom.5.a.5.et.8. 4.5.b.9.&c.

dus exitum habebit.

M. *Nunc autem dicito quid præcipuè de Chriſti aſcenſu, ſeſſionéque á dextera Patris conſideres, quod quidem ad Chriſtum ipſum propriè pertineat.*

A. Æquum fuerat, vt Chriſtus, qui ab altiſſimo decoris, & amplitudinis loco, ad infinitum ſerui gradum dedecúſque condemnationis, & ignominioſæ mortis ſeſe demiſerat, ad illuſtriſſimum viciſſim honorem, celſiſſimámque dignitatis ſedem aſcenderet, & in antiquum ſtatum reſtitueretur: vt contemptio videlicet, illatáque ipſi probra, gloria & majeſtate, quaſi paria paribus, compenſarentur. Ephe.1.d.20.&c. Phil.2.b.8.9.&c. Ioh.17.a.5.

M. *Nobis verò Chriſti in cœlum aſcenſus, ſeſſióque á patris dextera quam affert vtilitatem?*

A. Principiò, Chriſtus, vt hominum gratia é cœlo in terram tanquam ad exulandum, venit, ita & in cœlum Ioh.14.1.2.3.&c

patrimonium suum, hominum vice ascendit, viam qua nobis sit ingrediendum in cœlum muniens, cœlique portas nobis prius ob peccatum occlusas reserans. Porro præsens coram Deo, nósque illi commendans, & veniam nobis ab illo petens, causæ nostræ patrocinium suscipit, quo defensore, causam nunquam amittemus.

Ioh.16.c.26. Rom.8 f.34. Heb.7.d.25.et.9.b.23. 1.Ioh.2.2.1.

M. Verùm qua ratione ascensus Christi in cœlum imitatores esse possumus?

A. Suspicere in posterum, mentísque & animi aciem in cœlum, vbi Christus patri dexter assidet, intendere debemus: cogitationes omnes & curas nostras in rebus diuinis, cœlestibus, sempiternis, non in humanis, terrenis, atque fragilibus defigentes.

2.Cor.13.f.47.48.&c. Col.3.a.1.2.&c.

M. *Ecquid praterea?*

A. Commonemur etiam vt Christo Domino cœli jam imperium tenenti, non mundano ritu, aut futilibus commentis humanis honorem habeamus, sed

Esa.1.b.11.&c.c.16.17.&c. Math.5.a.8.&c. Ioh.4.c.20.&c.d.24.

ſed diuino planéque ſpirituali cultu, qui & nobis, qui tribuimus, & illi, cui tribuitur, potiſſimùm conueniat, eum piè ſanctéque veneremur.

M. *Nunc te volo quæ de ſupremo judicio, mundíque exitu didiceris, mihi breuiter enarrare.*

A. Chriſtus cum illuſtriſſimæ dignitatis ſplendore, magnificentiæq; præcellentiſſima amplitudine cœli nubibus adueniet, cinctus ſeptúſque copijs & corona cœleſtium ſtipatorum: & ad terribilis buccinæ ſignum clangorémque formidoloſum, mortales vniuerſi, qui ab ortu mundi ad illud vſque tempus ex hac vita migrârunt, tùm animis, tùm corporibus integri reuiuiſcent, & pro Chriſti tribunali judicandi adducentur, vnuſquiſque de factis ſuis rationem redditurus, quæ æquiſſimus atque acerrimus judex, ad ſummæ veritatis regulam exquiret.

Math. 24.c.20. 30. 31. et. 15.c. 31.32.&c. 1.Co.15 g. 1.Theſ.4.d.26. &c. 2.Pet.3.c.10.24. &c. Rom.14.b.10.12 1.Cor.4.a.4 5. 2.Cor.5.b.10.11

M. *At cum natura mortem om ibus certò propoſuerit, quomodo in fidei con-*

confessione victuros tùm esse aliquos affirmas?

1.Cor.15.g.51. 1.Thes.4.d.17. *A.* Diuus Paulus declarat eos, qui eo tempore in vita commorabuntur, repentina mutatione renouandos, & omni corruptione corporibus absterſa, remotáque mortalitate immortales eos exoriturōs esse: & ista ipsis commutatio, mortis est futura loco, quòd mortalis vitæ occasus, vitæ fiet ortus immortalis.

1.Cor.15.g.53. &c.

M. *Nùm igitur pios metu perterritos memoriam illius diei perhorrescere debere, aut eam ipsis pertimescendam, & fugiendam esse putas?*

Rom.8.a.1.c.15. d.23.g.38.39. 1.Cor.1.b.7. Philip.3.d.20. Tit.2.d.13. 2.Pet.3.c.12. *A.* Nequaquam: quin etiam illius expectatio piorum animos ad spem optimam erigit, solatióque maximo permulcet. Is.n. sententiam pronunciabit, qui nostro loco sententia judicis est condemnatus, ne nos in seuerum Dei judicium vocati conuincamur, sed indemnati judicio liberemur.

M. *Quandò igitur de DEO PATRE*

TRE CREATORE, FILIOQVE EJVS IESV CHRISTO LIBERATORE hactenùs sit dictum: duabus istis Christianæ professionis partibus ad exitum jam perductis, tertia nunc, quid videlicet de SPIRITV SANCTO credas, est declaranda?

Tertia pars Symboli. Math. 28. d. 19. 1. Ioh. 5. b. 7. Ioh. 14. d 26. et 15. d. 26. et. 16 b. 7. et. 20. f. 22. Act 5. a. 3. 4.

A. Eum tertiam esse sacrosanctæ Trinitatis personam profiteor, á patre & filio ex omni æternitate procedentem, vtríque parem, atque ejusdem omninò substantiæ, simúlque cum vtróque venerandum & implorandum.

M. *SANCTVS quare vocatur?*

Rom. 1. a. 4. et. 15 d. 16. 2. Thes. 3. c. 13. Tit. 3 b 5. 1. Pet. 1. a. 2.

A. Non solùm propter suam ipsius sanctimoniam, quæ est omninò maxima: verùm etiam, quòd electos á Deo, & Christi membra sanctitate imbuat: quam ob rem sacra Scriptura, ipsum SANCTIFICATIONIS SPIRITVM nuncupat.

M. *Quibus in rebus sanctificationem hanc*

hanc ſitam eſſe putas?

Ioh.3.a.5.6. Tit.b.5. Rom.8.c.15.d.23 Gala.4.a.5.6. *A.* Principiò, ejus virtute diuinitùs renaſcimur: hoc eſt .n. quod Chriſtus dixit, neceſſarium eſſe, vt ex aqua & ſpiritu de integro naſcamur. Ejus etiam numine afflati, Dei patris filij adoptione inſtituimur: ex quo fit, vt

Rom.8.c.24.15. &c. 2.Cor.1.d.22.et. 5.a.5. Ephe.1.c.13.14. SPIRITVS ADOPTIONIS meritiſſimè nominetur: qui electionem etiam noſtram quaſi conſignat in animis noſtris, nobis confirmans atque perſuadens, diuina beneficia vniuerſa noſtra per Chriſtum fieri.

Ioh.14.b.17.d. 26.et.16.b.13.& 20.f.22.23 1.Cor.2.c.10. 11.d.13.15. Ephe.1.d.17. Rom.8.a.5.b.9. &c. M. *Proſequere.*

A. Spiritus Sanctus cœleſtia myſteria animis noſtris interpretando explanat: mentiúmque noſtrarum oculis, vt illorum intelligentiam capere poſſint, ſumma præfert: ad ipſius porrò arbitrium peccatis venia vel tribuitur, vel negatur: ejus virtute naturæ vitioſitas comprimitur & edomatur:

Act.2.24.c.17. &c. 1.Cor.12.a.4.7. &c. peruerſíque appetitus frænantur atque franguntur, animíque ad ſtudium pietatis concitantur; ipſius arbitratu

varia

varia beneficia diuinitùs in pios conferuntur.

M. *Ecquid habes pretereà quod de hac re dicas?*

A. Inter vitæ hujus multiplicia diverſáque malorum, ſolicitudinum, & calamitatum genera, piorum dolores & mœrores (quorum in hoc mundo conditio plerûnque miſerrima, luctúſque vix alioqui conſolabilis eſſe ſolet) Spiritus ſanctus occultè conſolando, fiduciámque afferendo minuit, leuat, atque mollit, & ex eo PARACLETVS, hoc eſt CONSOLATOR, verè propriéq; nominatur. Poſtremò Spiritus ſancti potentia mortalia noſtra corpora á mortuis excitata ad vitam reuocabuntur. Summa autem, quantacúnque nobis bona Deus per Chriſtum largitur, ea vniuerſa Spiritus ſancti efficientia cognoſcimus, percipimus, comprehendimus. Tantorum igitur datori beneficiorum meritiſſimè confidimus, & ſpem in eo reponimus, ipſúmque veneramur, atque opem

Iohn. 14. b. 16. d. 26. et. 15. d. 26. et 16. a. 7.

Rom. 8 b. 11. 1. Cor. 12. a. 4. 7. & c. b. 11. 13. &c.

pem ab illo petimus.

Symboli pars 4. M. *Reliqua est pars quarta de* S A N C T A E C C L E S I A C A T H O L I C A *de qua sententiam tuam jam intelligere cupio.*

1.Cor.12 c.27. Ephe.1.d.22.23. Col.1.c.18.d.24. *A.* Summatim dici potest, ECCLESIAM ESSE CORPVS CHRISTI.

M. *Verùm magis hoc perspicuè pluribúsque verbis dicito.*

Rom.12.b.5.&c. 1.Cor.12.b.12. 13.&c.c.20 d.26 Ephe 1.a.4.5.et. 3.b.9 10. Math.25 f.34. *A.* Ecclesia est corpus Reipub. Christianæ, hoc est, vniuersa multitudo consociatióq; piorum omnium, quo, Deus per Christum ad vitam sempiternam ex omni æternitate designauit.

M. *Quam ob causam hunc articulum Symbolo additum esse putas?*

A. Quoniam quidèm non solùm nequicquam Christus mortem oppetijsset, si non existeret Ecclesiæ, sed etiam quæ hactenùs dicta sunt vniuersa, superuacanea forent, & ad nihilum recasura.

M. *Quamobrem?*

A.

A. A principio, ad hunc vsque locum, salutis causas recensuimus, radicésque ipsas considerauimus, nominatim verò, quòd Deus nos, propter Christi meritum, diligat, & beneuolentia complectatur: prætereà, quòd hujus gratiæ, in quã cum Deo reconciliati sumus efficacitate, Spiritus sancti participes reddimur. Verùm ista hunc vnicum habent exitum, vt instituatur ecclesia, hoc est concilium fidelium, in quos diuina hæc munera conferantur.

Math.16.c.18. Act 20.f.28. 1.Cor.12.b.1.12. 13.&c. Ephe.1.a.3.4.5. &c.d.11.&c.et.3 b.9.10.d.21.et.5 d.25. 1.Tim.3.d.15. &c.

M. *Quare hanc ECCLESIAM vocas SANCTAM?*

A. Vt hac nota ab impia incredulorum turba internoscatur. Quotcunque.n. delegit Deus, eosdem pietate morúmque integritate imbuit.

Rom.8.c.19.20. 1.Cor.14.f.33. Ephe 1 a.4.5.b. 11.12.&c.

M. *Ista, quam Ecclesiæ assignas, sanctitas, estne jam in omni genere perfectè absoluta?*

A. Nondum. Quamdiu.n.mortali hîc conditione viuitur, ea est humanæ naturæ infirmitas, vt parùm validis viribus

Rom.8.f.26. 1.Cor.13.c.9.&c 2.Cor.12.b.5.9.

ribus simus, ad omnem vsquequaque culpam effugiēdam. Proindè Ecclesiæ sanctimonia non est adhùc plenè cumulatéque perfecta, veruntamen probè instituta. Sed quandò cum Christo, á quo nitorem & splendorem omnem obtinet, penitùs copulata fuerit, jam tandem innocentia & sanctitudine, omnibus suis numeris planè expleta, vt vestitu quodam candidissimo nitidissimóque exornabitur.

1.Cor.13.c 10. &c.&.15.g.52. 53.&c. Ephe.5.d.26.27. Apoc.19.b.8.&. 21.a.2.c.10.11. &c.g.17.

M. *ECCLESIAM cur appellas CATHOLICAM?*

A. Idem valet, atque si Vniuersalem vocarem. Hæc námque multitudo & conuentus piorum non habet definitam aliquam regionem aut tempus, cuius terminis septus teneatur: verùm piorum, qui á mundi fabricatione omnibus locis atque temporibus vixerunt, viuúntue, aut victuri sunt, numerum integrum comprehendit: vt vnum sit Ecclesiæ corpus, sicut vnus est Christus, corporis illius vnicum caput.

Math.28.d.16. Act 2.a.5.9 b. 10.&c. 1.Cor.12 b.12. 13.&c. Ephe.1 d.22.23. et 2.c.12.&c.et 4.a.4.5.&c.c.15. 16. Colos.1.c.18.

M. *Nunc*

M. *Nunc te explicare volo quamobrem ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ continuò ſubiungas, nos* CREDERE SANCTORVM COMMVNIONEM?

A. Quum vbique terrarum & gentium, omnibúſque temporibus & ſeculis habeat Deus, qui piè ipſum ſanctéque colant, vniuerſi illi, quamuis interuallis locorum & temporum longè diſjuncti, vnius tamen ejuſdémque corporis, cujus eſt Chriſtus caput, partes ſunt, ſumma inter ſe conjunctione deuinctæ. Tanta eſt ſanctis hominibus & cum Deo, & inter ſe communio. Námque ſpiritus, fidei, ſacrorum myſteriorum, precationum, condonationis criminum, beatitudiniſque ſempiternæ, atque adeò vniuerſorum diuinorum donorum, quibus Eccleſia per Chriſtum fruitur, communicatione ſunt inter ſe quàm maximè conjuncti. Charitate præterea amicitiáque non ſimulata, ſed concordi, ſeſe mutuò complectuntur. Quoniam verò iſta

1.Cor.12.b.12. & c.c.20 & c.d. 26.&c.
Ephe.4.c.15.16. Coloſ.1.c.18. &.2.d.19.
Ephe.4.2.3.4. c.15.16. Coloſ.2.d.19.
Math.22.d.39. Ioh.13.d.34.35.

piorum communitas in sensum intelligentiámq; humanam, perindè atque aliæ conjunctiones consociationésq; hominum, non cadit, jure hic inter ea, quæ creduntur, locum habet.

Rom. 12. b. 5. & 1 Cor. 10. f. 24. & 13 b. 4 5 &c. 2. Cor. 11. f. 28. 29. Gal 6 a. 2. Philip. 2. a. 1. 2. &c.

M. *Hæc, quam commemoras, Ecclesia conspicuáne est, an non conspicua?*

A. In hac fidei confessione præcipuè tractatur de cœtu illorum, quos Deus occulto arbitrio sibi per Christum delegit: quæ Ecclesia neque in conspectum cadit, neque ejus ostendi indicia semper possunt. Est tamen aspectabilis, quæque cerni possit Ecclesia Dei, cujus nobis notiones atque insignia palàm profert & proponit.

Rom. 8. c. 29. 30. 33. Ephes. 1. 2. 4. 5. &c. b. 1. Colos. 3. b. 12.

M. *Quænam ea sunt?*

A. Vbicúnque gentium Euangelium Christi seruatoris purè declaratur, Deo, Christi nomine preces verè adhibentur, sacra mysteria rectè celebrantur, disciplináque ecclesiastica ritè exercetur, ille Christianorum hominum

Esa. 55. b. 10. 11. Luc. 24. c. 47. Joh 14. b 13. 14. Act. 5. c. 16. & 16. c. 23. Rom. 10. b. 8. 9. 1. Cor. 11. d. 20. 23. &c.

num cœtus ibi congregatus, est aspectabilis Christi Ecclesia. Math. 18. c. 16. 17. d. 19. 20. 3. 28 d. 19.

M. *Súntne igitur vniuersi, qui in hanc spectabilem Ecclesiam conueniunt, numero destinatorum ad vitam sempiternam accensendi?*

A. Hypocritæ nonnulli specie quadam assimulatæ sanctitatis in hunc sese conuentum insinuant, qui tamen longissimè absunt à veris Ecclesiæ membris. Quanquam, quoniam vbicúnque verbum Dei verè explicatur, & sacra mysteria sanctè celebrantur, ibi semper sunt aliqui saluti per Christum destinati, vniuersam illam frequentiam Ecclesiam Dei esse interpretamur: quúm & Christus ipse duobus tribúsue, qui ipsius nomine conuenerint, præsentem sese adfuturum spondeat. Math. 1 2. c. 19. & c. d. 25. & c. f. 47. & c. Esa. 55. b. 10. 11. Math. 28. d 19. & c. vt supra. Mat. 18. c. 15. 20.

M. *Quare Ecclesiæ REMISSIONEM PECCATORVM subijcis?*

A. Principiò, quòd claues quibus cœlum tùm claditur, tùm aperitur, Math. 16. c. 18. 19 et. 18. c. 17. 18. Ioan. 20. f. 22. 23.

2.Tim.3.d.15. Math.20.b.13. Ioh.15.a.4.5.& c. Colos.2.d.18.19.

hoc est, jus illud obligandi & soluendi, reseruandi & condonandi crimina, quod est in administratione diuini verbi positum, Christi munere donata & commissa Ecclesiæ potestati, in ipsa propriè resideat. Deindè, quòd nullus condonationem criminum impetrare possit, nisi qui Ecclesiæ, quæ est corpus Christi, pars verè fuerit: quíque communem Ecclesiasticæ societatis conjunctionem, diligentér, pié, inuiolatéque, continentér etiam, & ad extremum seruat, & defendit.

Ioh.15.a.4.5.&c Col.2.d.18.19. 2.Tim.3.d.15.

M. *Ab Ecclesia igitur alienis non superest spes vlla salutis?*

A. Extra Ecclesiæ limen omnia sunt damnationi, morti, atque exitio obnoxia. Membra .n. distracta diuúlsaque á capite atque corpore, omni spe vitæ orbata sunt.

M. *Vocabulum REMISSIONIS quam significationem habet?*

Psal.32.a.1.2. Ioh.3.c.16.17. Act.13.f.38.39. et.26.d.18.

A. Quòd videlicet à Deo impetrent fideles, vt peccata sibi ignoscat: Deus .n. Christi gratia, qui pro peccatis

catis satisfecit, omnibus ipsi fidentibus gratuitam dat criminum veniam, & ex damnatione atque judicio ereptis cõmeritam pœnam remittit. Rom.3.d.24.25. 28. Ephe.1.b.7. Col.1.c.13.14.

M. *Ad promerendam ergò de Deo peccatorum impunitatem, nonne benefactis nostris ipsi satisfieri posse putas?*

A. Vnus omninò Christus cruciatu & morte sua, quibus est affectus, supplicium nostris maleficijs constitutum luit atq; persoluit, simúlque Deo nostro nomine satisfecit. Solus igitur Christus aditum nobis ad diuinam clementiam patefacit. Penes nos, summo hoc munere sola ipsius bonitate beneficentiáque gratis donatos, nihil est omninò quod ipsi inuicem mercedis remunerationisue loco vel deferamus, vel referamus. Vt supra. et Esa.53.a.4.5. Rom.5.b.8.10. Gala.2.c.16. Col.1.c.20.21. 2 Tim.1.c.9.10. Heb.9.d.14.15.

M. *Nihilne ergò prorsus supereſt á nobis præstandum, vt criminum condonationem consequamur?*

A. Deus nocentibus se crimina condonaturum pollicetur, modò pœni-

Iere.18.b.8. Eze.18.d.41.e. 30.31.32.et.33. c.34 &c. Matth.4.c.27. Luc.5.f.31.

tendo errorem corrigant, atque deponant, mentésque á vitæ nequitia reuocent ad ipsius obsequium. Quamobrem pœnitentia correctióque vitæ nobis est necessaria, vt peccatorum impunitatem exoremus.

M. *Pœnitentia quas partes complectitur?*

Psal.32.a.3.4.5. et.51.a.3.4. Pro.28.c.13. Luc.15.d.18.21. 1.Ioh.1.d 8.9. Psal.6.b.6.7.et. 31.b.9.10.&.38. a.3.4 &c.b.8. &c.c.16.18.&c. et.51.c.17. 1.Cor.11 g 31. 2.Cor.7.c.9.10. 11.&c. Math 27.a.3.4. &c. 2.Cor.2.b.6.7 8. Luc.7.f.38.g.47. &c.et.15.d.18. 20.21.et 18.c. 13.14.et.23.d. 42.43.et.24.e. 47. Act.2 f.47. 38 et.3 d.19 et. 16.f.30.31. 1.Tim.1.c.15.16.

A. Crimina nos primùm nostra agnoscere confiterique coram Deo oportet, acerbissimo etiam animi dolore angi, pudoréque affici, quòd illius majestatem offenderimus: peccati præterea odium intimum suscipere, illúdque detestari atq; execrari oportet. Hic dolor à quibusdam CONTRITIO nominatur.

M. *Ecquid amplius?*

A. Ne ex doloris magnitudine desperatio animos nostros occupet, fides eos consolatione sua sustentat, quæ veniæ, á Deo peccatis nostris per Christum seruatorem impetrandæ, bonam certámque spem ostendit. Atque istuc est, quod PECCATORUM RE-

REMISSIONEM NOS CREDERE testificamur.

M. *An in tantam formidinem, atque in has angustias adductus homo, se ipse eripere valet?*

A. Nequaquam. Solus namque Deus hominem ab omni spe dereictum corroborat, prostratum & jacentem excitat, & in spem salutis restituit, cujus solius virtute peccator ad eam, quam memoraui, fiduciam, sensúmque, atque cogitationem reuocatur,

Psal.23.a.3.et.30 b.10.et.51.b.7.8. 1.Reg.11.12.et.30. a.3.7.c.18.&c. Act 11.c.18. 2.Cor.1.a.3 4. 2.Thes.2.d.16. 17. 1.Tim.2.d.25.

M. *Reliqua Symboli jam recense.*

A. CREDO RESVRRECTIONEM CARNIS, ET VITAM ÆTERNAM.

Math.22.d.30. &c. Ioh.11.c.25.26. &c. 1.Cor.15.totum.

M. *De istis perpauca sciscitabor, quòd quædam de illis, quùm de supremo judicio ageres, suprà dixeris. Quorsum demùm hæc, aut quamobrem creduntur?*

A. Quamuis humanas animas indissolubiles & æternas esse persuasum sit, mentes tamen nobis omninò con-

1.Cor.15.c.14.17 18.19.

ciderint, si existimaremus corpora nostra morte in nihilum interitura: ex alterius.n.nostri partis desiderio laborantes, perfecto gaudio, atque immortalitate, nullo vnquam tempore

Luc.16.c.22.et 23.f.43.

plenè potiremur. Proindè nobis certò persuademus, non animas tantùm nostras quùm hanc vitam deserimus, à corporum consociatione solutas,

Rom.8.b.11. 1.Cor.15.f.42. & c.g.53.&c. Phil.3 d.21. 2.Cor.5.a.1.2. 1.Thes.4.c.13.14 &c.

syncceras atque incorruptas sursùm continuò in cœlum ad Christum ferri: sed & corpora etiam nostra omni liberata corruptione, & in fœliciorem vitæ conditionem reuocata, cum animis iterum suis sociandâ, & instar corporis Christi splendida futura: atque ita ad perfectam beatitudinis absolutionem integri perueniemus, immortali vita, sempiternáque fœlicitate in perpetuum perfruentes.

M. *Mortem ergò corporis pijs pertimescendam non esse putas?*

A. Certè præceptor. Est.n. nobis persuasissimum, non esse mortem rerum deletricem, quæ omnia omninò perdit

perdit ac perimit, verùm ducem nobis in cœlum esse, quæ cursum nostrum ad placidam, quietam, fœlicem, perpetuámque vitam dirigit. Vt supra. et Luc. 23. f. 43. Ioh. 11. c. 25. &c. Phil. 1. c. 21. 19. &c. Apoc. 14. d. 13.

M. *Cùm verò Symboli, hoc est summæ fidei Christianæ declarationem jam absolueris: narra mihi quem fructum ex ista fide percipimus?*

A. Ex ea justitiam in conspectu Dei consequimur, qua vitę sempiternæ hæreditatem adimus. Rom. 3. c. 21. 22. &c. Gala. 2. c. 16. &c.

M. *Nonne igitur sanctitas, quam diuino numini tribuimus, vitæque inter homines honestas & innocentia nos Deo integros exhibet?*

A. Istuc anteà sub legis explicatione, aliísque item locis breuitér attigi. Summa autem, si ex legum diuinarum præscripto vitam quis sanctè agere omninò posset, jure ille bonorum operum ratione justus haberetur: sed quia ab illa absolutione, nostra omnium vita longissimè aberrat, scelerúmque nostrorum conscientia convicti, Rom. 7. c. 14. 15. & 8. a. 3. & 10. a. 5. & 11. a. 6. Gal. 2. c. 16. & 3. b. 10. &c.

victi, animis ſuccumbimus, aliam ſequi rationem, viam indagare aliam debemus, qua in gratiam cum Deo reducamur, quàm noſtris in ipſum promeritis.

M. *Quænam ea eſt?*

Luc.18.c.11.12. 13.14. Rom.3.d.24.&c. et.4 a.4 &c.c.16 Ephe.2.a.4 5. 2 Tim.1.b.9. Tit.3.b.4.5.

A. Vnum perfugium reliquum eſt diuina per Chriſtum clementia, qua nullum omninò ad noſtra opera, meritáue reſpectum habens, gratuita nos propter Chriſtum charitate amplectitur, non criminum modò noſtrorum veniam, ſed & juſtitiam Chriſti per fidem in ipſum, ita nobis tribuens vt per eam, haud aliter ac ſi noſtra eſſet, gratioſi apud ipſum ſimus. Dei igitur in Chriſto miſericordiæ vniuerſam noſtram juſtitiam acceptam referri oportet.

M. *Quomodo rem ſic ſe habere cognoſcimus?*

A. Ex Euangelio, in quo diuina promiſſa nobis Chriſti nomine facta continentur, quibus cùm fidem tribuimus,

buimus, hoc est planè penitúsque persuasum habemus de diuina erga nos bonitate, quemadmodum anteà in toto Symbolo est explicatum, istius quam memoraui justitiæ quasi possessionem occupamus.

Rom.4.b.9 11.c 14.16.d 20.21. Gal.2.c 6.d.2.e. et 3 b.11. Heb.10.g 38.&c.

M. *Non igitur affirmas fidem præcipuam esse huius justitiæ causam, ita vt propter illius merita Dei judicio justi censeamur?*

A. Nihil minùs: nam illud esset fidem in Christi locum supponere. Verùm hæc justitia primùm á diuina clementia, vt à fonte fluit, vndè riui ad nos per Christum deducuntur, per Euangelium verò defertur, nos autem eam fide, tanquam manu, apprehendimus. Itaque fides non origo, sed instrumentum est justitiæ, quia videlicet, Christum, qui est justitia nostra, complectitur, vinculis nos ita arctis cum Christo constringens, vt is omnia sua bona nobiscum per ipsam communicet.

Ephe 1.a.4.5.6. &c.et.2.a.4.&c. Tit.3.b.4.5.6. Mar.1.d.14.15. Ioh.1.b.12. Rom.3.d.22.&c. &.4 c.16.d.19. &c. 1.Cor 1.d.30. Heb.9.d.14.&c.

M.

M. *Verùm an cui hæc fides adeſt, illi deeſſe bona opera poſſunt?*

Rom.6.a.4.et.7. b.6 et.8.a.1.&c. b.9.10 &c. 2.Cor.5.d.17. Ephe.2.c.15.&. 4.d.23.24. Col.3.b.9.10.

A. Minimè. Nam Fide Chriſtum complectimur, qui nos non ſolùm á delictis mortéque liberos reddit, & cum Deo reconciliat, verùm etiam diuino ſpiritus ſancti numine, ac poteſtate de integro nos generat, & reuocat ad integritatis pietatíſque deſiderium atque curam, quam nos vitæ nouitatem nominamus.

Rom.5.a.1.2. 1.Cor.13.a.2. Ephe 3 c.17. Iacob.2.d.20. 1.Pet.1.d.19.22. &c.

M. *Iuſtitiam igitur, Fidémque, & bona opera, naturalem quandam inter ſe conjunctionem habere affirmas, ob eámque cauſam non magis eſſe disjungenda, quàm Chriſtus, eorum in nobis effector, á ſe ipſe eſt ſeparandus.*

A. Veriſſimum eſt.

M. *Iſta ergò fidei explicatio humanos animos ab operibus officijſque pietatis minimè auocat.*

A. Nequaquam: bona .n. opera fidei, vt ſtirpi ſuæ inhærent. Fides igitut mentes noſtras in ſtudio vitæ cum virtute

virtute colendæ adeò non reddit hebetes, vt illarum potiùs aciem ad id quàm maximè exacuat: planéque in numero verè fidelium non est habendus, nisi qui, quantum viribus eniti potest, & vitijs omnibus repugnat, & ad omnes virtutes aspirat: ita se perpetuò gerens, vt qui vitæ suæ rationem à se esse repetendam intelligat.

Psal 1 a.3. Mat.7.c.17.18. & c.12.d.33.35. Rom.6.a.1.2.3.4 &c. Gal.5.a.6. Ephe.3 c.17.& 0 Col.2.a.6.7. Tit.3.c.8.

M. *Apertè igitur dicito, qua ratione actiones nostræ Deo placeant, & quomodò ille eas remuneret?*

A. In officijs pietatis duæ res sunt maximè necessariæ. Prior, vt ea agamus, quæ jure diuino præcipiuntur: altera, vt in illis obeundis eum animum fidémque præstemus, quam á nobis Deus requirit. Neque.n. vlla siue opera, siue consilia Deo grata esse queunt, nisi fide commendentur.

Deut 4.a.1.&.5. d 31.32.&c. Mar 7 b.6.7.8.9. et.10.c.17.19. Ioh.14 b.15.c. 21.23 et 15.b.10 Rom.9 f.31.32. et.14.d.23. Heb.11.b.6.

M. *Si ergò & eadem illa bona opera, eáque etiam mente ac fide, quam Deus nobis præscripsit, faciamus: quare operum piorum meritò in justorum nume-*

ro

ro habendi non ſumus?

Luc.18.c.11.12. 14. Rom.3.c.20.& 4.a.2. Ioh.4.d.18.19. &.15.b.14.15. 16 & 25.b.4.5.6. Eſa 6.4.b.6. Pſal.143.a.2. Gal.2.c.16.

A. Iuſtitiam, quam Deus approbet, planè cumulatéque perfectam & juri diuino vſquequáque congruentem eſſe oportet: at noſtra opera etiam abſolutiſſima longè multúmque á legis diuinæ præſcriptione diſcrepant, pluriméſq; de cauſis tùm accuſanda ſunt, tùm condemnanda. Proindè juſti cenſeri diuino judicio factorum noſtrorum ratione nequaquam poſſumus.

M. *Verùm iſta declaratio hominum interim mentes à ſanctitatis ſtudijs auertere, aut ſi non remiſſiores negligentioréſque in obeundis virtutis muneribus, at minús ſaltem ad ea hilares atque impigras facere videtur.*

Math.5.b.16. 1.Pet.2.c.12.

A. Nullo modo. Edocuerunt.n. nos ſacræ literæ, quòd quemadmodum vitioſæ noſtræ actiones Deum ignominia afficiunt, ita bona opera noſtra illius honori inſeruiunt: nullus igitur inferorum damnationiſque ter-

ror, nulla cœli gaudiorúmque omnium expectatio, nos vel à vitijs adeò auocare, vel ad rectè faciendum allicere deberet, æqúe atque formido contumeliam aliquam majestati diuinæ imponendi, studiúmque amplificandæ illius gloriæ, quam supra omnia semper magnificere oportet. Nam sicuti peccati pestis est ob eam rem maximè horribilis, quòd Deo & ejus sacrosancto verbo sit dedecori: ita virtutis summa laus decúique in eo consistit, quòd Deo per illam honos habeatur. Prætereà opera bona proximis nostris tùm reipsa, tùm etiam exemplo prosunt: Diuiníque erga nos amoris, nostræque pariter in Deum gratitudinis, dum ejus præceptis paremus, clara indicia ostendunt: fidei item, & vna salutis etiam nostræ signa patefaciunt. Non ergo inania nullique prorsus vsui esse bona opera censebimus, propterea quòd justitiam ex illis non adipiscamur.

Rom.2.d.14. 1.Tim.6.a.1. Tit.2.a.5. 2.Pet.2.a.2.

Math.5.b.16. 1.Pet.2.c.12. Math.12.d.33. &c. Ioh.14.b.15.c.23 et.15.b.10. Phil.2.b.12. 2.Pet.1.c.9.10. &c.

M. *Verùm cum opera nostra vel optima,*

tima, vt ipse asseris, imperfecta sint, quomodò Deo, cuius justitia est perfectio ipsa, accepta esse possunt?

Rom. 9 f. 31. 32. Gal. 5. a. 6. Heb. 11. a. 4. 6. & c totum. Psal. 1. 30. a. 3. & 143. a. 2.

A. Fides est, quæ Deum operibus nostris facit benevolum, dum persuasum habet, eum legibus nos & judiciali jure persequuturum non esse, nec factorum nostrorum rationem strictè à nobis repetiturum, neque acerrima justitiæ suæ norma ea examinaturum esse: verùm cunctis eorum defectibus condonatis, Christi gratia vt plenè perfecta, esse accepturum.

M. *Quandò igitur Deus per fidem tùm vt justi habeamur, nobis largitur, tùm opera etiam nostra per eam sine offensione accipit: narra mihi, ingenitámne naturæ virtutem, an gratuitum Dei munus esse fidem existimas?*

Math. 16. c. 17. Marc. 9. c. 23. 24. Iob. 9. g. 38 39. 1. Pet. 1. d. 21. Luc. 24 c. 24. 27. g. 45. 46.

A. Donum Dei, idque eximium certè atque præcellens, Fides est. Nam Deus nos verbo suo instituens, & mentibus nostris sancti spiritus sui lumen clarissimum præferens, aptos nos efficit

efficit ad ea discenda credendáque, quæ alioquín obscuræ intelligentiæ nostræ vis nullo modo capere posset. Quod percipientes Apostoli, á Domino precantur, vt fidem ipsis adaugeat. Rom.10.b.&c. 14.d.16.17. Col.1.b.9. 2.Tim.2.a.7. Luc.17.a.5.

M. *In tempore ipso in precationis mentionem incidisti. Postquam .n. legis diuinæ, Symbolique, hoc est, professionis fidei Christianæ declaratio est á te jam perfecta: supereſt vt proximo loco de oratione, gratiarúmque actione dicatur. In expositione vero orationis, quæ est seruanda distributio?*

A. Hæc nisi aliter tibi visum fuerit, magister, vt primùm, á quo, deindè, quia fidentia: tertiò, quo mentis affectu: postremò, quid sit precandum declaretur.

M. *Principio igitur narra mihi quem putes precibus appellandum esse?*

A. Vnum Deum, præterea neminem.

M. *Quamobrem?*

A. Quoniam Deus vitam, præsi-

Psal.27.b.9.&c. 33.28.et.46.&.78 et.104.et.107. initio.

dium, salutem nostram, bonáque vniuersa solus in potestate ditionéque sua tenet, par est, vt omnia, quæ nobis opus erunt, ab illo postulemus & expectemus, & vt in cunctis periculis in ejus tutela perfugium habeamus.

M. *Quare diuos, sine pios homines qui ex hac vita migrârunt, aut etiam angelos non precabimur?*

Psal.50.c.15.et 89.b.16. Ioh.16.c.23.24. Esa.48.b.11.

A. Quia Deus nostram sui solius implorationem, vt cultum, qui ad ipsius maiestatem proprie & priuatim spectat, requirit, quam non licet alteri cuiquam tribuere.

M. *Ecquid præterea?*

Rom.10.b.8.c. 14.d.16.17.et 14.d.23. Heb.11.b.6.

A. Si in precatione alium aliquem, præter solum Deum appellaremus, sine authoritate verbi diuini, & quod consequens est, sine fide, quæ verbo Dei nititur, id faceremus: quod facere, non esset Dei numini pietatem tribuere, sed in ejus grauem offensionem incurrere.

M. *Perge nunc exponere, qua fiden-*

ti-

tia mortales miſelli, qui multis modis ſumus indigniſſimi, Deum immortalis gloria præcellentem compellare audeamus?

A. Precaturi, nõ in Dei conſpectum inſolenter nos damus, quaſi promeriti vt exaudiamur: verùm noſtram indignitatem agnoſcentes, Chriſti mediatoris nomine aditum habemus, quo deprecatore, diuinæ majeſtatis beneuolentiam nobis non eſſe defuturam confidimus. Pſal.79.b 8.9. Dan.9.c.18. Ioh.14.b.13.& 16.c.23.24. Ephe.2.d.18. 1.Tim.2.b.5. Heb.4.d.14 16. et.10.d.19.22.

M. *Qua ratione in hanc, quam dicis ſpem adduceris?*

A. Promiſſis diuinis, nobis in ſacris literis per Chriſtum factis, fidem habeo, nihil dubitans, quæcúnque certa fide à deo Patre Chriſti nomine precamur, quin ea, quantùm quidem nobis conducent, exoraturi ſimus. Math.21.c.21.22 Mar.11.d.22 23. 24. Ioh.14.b.13.& 16.c.23.24. Heb.10.d.19.22. 23. Iacob.1.a.6.7. et.4.a.3.

M. *Iam quo mentis ſenſu Deus implorandus ſit, declara?*

A. Si miſeriarum ſcelerúmque noſtrorum, quę nos opprimunt, recordatio, acerbiſſimo, ita vti par eſt, animo- Pſal.6.3.38.totus.&.50.c.15. et.124.totus

Rom.7.d.18.&c. et.8.d.28.23.e. 26.et.12.c 12. 2.Cor.3.b.4.5. Luc 18.a.1.5.7. Ephe.6.c.18. Col.4.a.2. 1.Tim.2.a.1.

rum dolores nobis commoueat, fieri aliter non poteſt, quin omnibus exoptemus votis, vt ex illa conſcientiæ ſolicitudine, quæ nos ità vexat, eripiamur: atque ità omni obſecratione, obteſtatione, ſummóque mentis ardore diuinam miſericordiam & auxilium efflagitabimus.

M. *In precatione igitur verba ſolùm ex ore fundere ſatis non erit?*

Pſal.34.c.15.et 145.c.18 19. 1.Cor.14.b.7.c. 11.14.15.

A. Pollicetur dominus ſe propè adfuturum auxiliúmque laturum ijs ſolùm, qui verè ipſum, hoc eſt, memori mente implorant: eorum .n. vota ſibi pergrata eſſe: quamobrem neceſſariũ eſt eam orationem qua in precatione vtimur, nobis eſſe cognitam, vt lingua atque mens vno conſenſu iungantur.

M. *Fáſne eſt quæcúnque, quorum deſiderio aliquo tenemur, á Deo precari?*

Math.7.b.11.et 20.d.22. Ioh.16.a.23.24. Iacob.4.a.3.

A. Deus prohibeat, vt Chriſtiani homines, Chriſti nomine, quicquam á Deo poſtulent, quod ſit contra Dei

&

& Christi voluntatem, atque ità & indignum sit quod largiatur Deus & nobis etiam accipere, pernitiosum. Quam ob causam ne affectione animi impulsi inconsideratè in precatione aberremus, certa nobis formula regulâque est ab ipso Christo expressa, ad quam preces nostras perpetuò debemus accommodare. 1.Ioh.5.c.14. Math.6.b.9.10. &c. Luc.11.a.1.2.&c.

M. *Quænam est?*

A. Eadem nimirùm ipsa quam diuinus ille præceptor auditoribus suis, nobísque, per eos, vniuersis præscripsit: in qua cuncta quæ á Deo postulari licet, quæque nobis impetrare expedit, breuiter comprehensis, perpaucis sententijs complexus est: quæ precatio, de conditoris nomine, Dominica nuncupatur. Si ígitur cœlestem magistrum diuina voce prænonentem audiemus, haud únquam á precationis rectæ præscripto deerrabimus.

M. *Dominicam igitur precationem pronuncia.*

Math.6.b.9.&c. Luc.11.a.2.&c.

A. Precaturi, inquit Dominus, ita loquimini. PATER NOSTER QUI ES IN CÒELIS, SANCTIFICETVR NOMEN TUVM. VENIAT REGNVM TUVM. FIAT VOLVNTAS TVA, SICVT IN COELO, SIC ETIAM IN TERRA. PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE. ET REMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS REMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS. ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM, SED LIBERA NOS A MALO. QVIA TUUM EST REGNVM, ET POTENTIA, ET GLORIA, IN SECVLA. AMEN.

M. *An existimas nos ista ad verbum expressa semper debere recitare, ita vt vno verbo aberrare non liceat?*

A. Licitum est sine vlla dubitatione verbis alijs Deo preces adhibere, si modò á precationis huius sensu non declinemus, eáque fiducia atq; mente, quam antè dixi, Deum imploremus.

M.

M. *Quot sunt Dominicæ precationis partes?*

A. Postulata quidem sex, aut vt quidam partiuntur, septem complectitur, ex duabus tamen vniuersè partibus constat: ex quibus vna priores tres postulationes continens ad diuinam gloriam directò spectat; altera ad nostram peculiariter vtilitatem attinet, & tres, aut quatuor posteriores petitiones comprehendit. Partes Dominicæ precationis.

M. *Cur Deum ita nominatim compellas, dicens,* PATER NOSTER?

A. Quoniam non vt absenti, surdóue verba facio, sed Deum patrem, vt præsentem inuoco, pro certo habens, preces illum meas audire: nequicquam.n. alioquin opem ab eo peterem. Psal. 33.b.16.17. & 34.c.15.17.18. et. 91.b.9.10.11. & 139.11.2. et. 145.c.18.19.

M. *Verba sigillatim paulò accuratiùs excutiamus: Deum quare nuncupas* PATRIS *nomine?*

A. Quia rectè precandi fundamentum, vt superiùs diximus, in exorandi Mat. 21.c.21.22. Marc.11.d.22. 23.24. Ioh.16.c.23.24. Heb.10.d.19.22. 23. Iacob.1.a.6.7.

Rom.8.c.15.16. Gala.4.a.6. ſpe firma poſitum eſt, voluit Deus ſuauiſſimo nos patris vocabulo ipſum appellare, vt fidenter ad ſe, ſuíque auxilij ſumma cum expectatione, haud aliter ac ſuum filij parentem aſſolent, accederemus: immò vt ſpe tàm multò meliore, quàm vlli liberi de naturali patre habere poſſunt, ipſum adeamus: quàm longè Deus cœleſtis ille pater, poteſtate, bonitate, propenſáq; ad iuuandum voluntate, terreſtribus parentibus vniuerſis excellit.

Matth.7.d.7.11. Luc.11.b.9.13.

M. *Nunquid nos aliud commoneſacit paternum hoc nomen?*

A. Vt in precando debitam á liberis patri cœleſti pietatem, honorem, obſequium præſtemus, eóque animo, qui filijs Dei conuenit, affecti ſimus.

Malac.1.6. Matth.16.d.39. 42.

M. *Quare Deum promiſcuè NOSTRVM PATREM, potiùs quàm tuum propriè nominas.*

A. Pio cuique licitum eſſe fateor, Deum appellare ſuum, is tamen amoris inter Chriſtianos ardor eſſe debet vt vnuſquiſque, quod ad omnium commune

Pſal.22.a.1.2. Rom.1.a.8. 1.Cor.1.a.4. Rom.12.b.4.5.c. 10.d.16.

commune commodum attinet, spectaret: quam ob causam, in vniuersa ista postulatione nihil á reliquis separatim, verùm publico cunctorum nomine omnia efflagitantur. 1.Cor.10.f.24.& 13.b.5.&.12.b. 12.&c.c.21.&c. d.25.26.&c.

M. *Ecquid amplius?*

A. Diuites & optimates commonefiunt, né pauperes humiliorésque contemnant, sed vt eos tanquam germanos fratres beneuolentia complectantur, quibus Deus filiorum honorem tribuere non dedignatur. Rursúm verò tenuissimi quique misellíque homines, qui in hac vita maximè neglecti esse solent, hac intereà spe mentes suas possunt recreare, quod patrem in cœlo summa præditum potestate, sibíque beneuolentissimum habeant. Mala.2.b.10. Ioh.8.c.41. Ephe.4.2.5.6. Ia.2.a.1.2.3.5. Deut.10.c.17. &c. Psal.10.c.17.18. &.68.2.5.6.et 146.b.6.7.8.

M. *Quare Deum ais IN COELO ESSE?*

A. Propterea quod credam Deum in sempiternæ, & fœlicissimæ beatitudinis excelsissimo gradu, cœlíque quasi arce altissima imperium gerentem, rerum simul omnium præpotentem esse, Psal.11.b.4.5.&c &.20.b.6.et.33. b.13.14.&.13.2.4 5.6.115.a.3.

esse,& supera, infera, media, vniuersa, vt in præsentia sua, conspectúque posita,intelligere atque gubernare.

M. *Ecquid præterea?*

Coloss.3.a.1.&c. *A.* Monemur ne quicquam Deo non dignum postulemus, sed vt cœlestem patrem alloquentes mentes à terra rebúsque terrenis exuscitemus atque auocemus: superáque & cœlestia meditantes,fœliciſſimam illam parentis nostri beatitudinem, cœlúmq; vt paternam per Christum hæreditatem, summa semper cupiditate expetamus.

Rom.8.c.17. Ephe.1.c.14.d. 18. Heb.9.d.15. 1.Pet.1.a.3.4.

M. *Aperto igitur nobis nunc tam fœliciter vestibulo hoc primo, ingressionéque ad precandum, perge ad primam petitionem.*

A. Principio petimus, VT DEI NOMEN SANCTIFICETVR.

M. *Hoc quam habet sententiam?*

A. Postulamus primùm vt diuinum nomen mortalibus quàm maximè cognitum manifestúmq; reddatur, ejus-

Iosu.24.c.24.d. 23. Psal.89.a.5.6.&c

que

que honor atque decus vbique terrarum & gentium, itá vt conuenit, illustretur : útque fictorum futiliúmque Deorum nominibus prorsus obliteratis & abolitis, solius ei cœlestis patris diuinum nomen atque majestas in honore habeatur, atque ab omnibus omnium ætatum hominibus, vbicunque locorum atque gentium, puris integrísque mentibus imploretur. Psal.96.2.1.2.3. &c.et.97.b.7.9. &.113.115.& 135.&.145.toto. Ioh.4.c.23.24. Rom.1.c.23.et 11.e.36.et.16.d. 27. 1.Cor.10.g.31. Ephe.3.d.20.21. 1.Tim.1.d.17.

M. *Quid adhuc superest?*

A. Optamus ne in sacrosanctum Dei nomen ob aliqua delicta nostra, maledicta conferantur, illíque quasi infamia quædam inferatur sed vt potiùs per nostrum in Deum religionem beneficentiámque erga homines, diuinum nomen omni laude cumuletur. Esa.52.2.5.d. Eze.36.d.20.21. Rom.2.d.23. Math.5.c.16. 2.Thes.1.d.11. 12.

M. *Perge porrò.*

A. Proximo loco postulamus, vt DEI REGNVM ADVENIAT, hoc est, ne diuinam sui verbi atque Euangelij Christi veritatem, per quam Math.9.d.38.& 24.b.14.&.28.d. 19.20. Luc.4.c.17.30. Ioh.17.c.17.20. 2.Cor.3.d.15.16 &.4.2.2.4.&c.

in

Ephe.6.c.18.19. 2.Thes.3.a.1.2. Math.13.d.25.e. 38.39.et.15.a.2. 3.5.6 &c. Mar.7.a 3.4.&c. b.7.8.9.&c. Ioh.16.a 2.3.&c. et.17.b.14.15.

in innocẽtium piorúmque hominum cordibus Deus regnat, obscura caligine tectã latere patiatur: sed vt ejus notitia mortalibus indies clariùs illucescat, cœlesti eos doctrina erudiens. Optamúsque, vt Deus se velit opponere versutis fallatijs, & frángere atque extinguere furentes impetus Satanæ, sceleratorúmque hominum, qui veritatem, vel commentitijs fabulis obscurare, vel sæuitia oppressam, radicitùs tollere moliuntur.

M. *Prosequere.*

Ioh.16.c.13. Ephe.3.d 21. Luc.22.d.31 32. Rom.6.b.12.&c. &.8.a.5.b.9.&c. &.16 c 10. Gal.5.c.15.16. &c. Ephe.6 b.10.&c. d.17.18.19.&c. 1.Pet.5.c.8.9.

A. Oramus, vt Deus per sacrum suum spiritum illustrare & moderari velit mentes omnium, qui sunt de ipsius ecclesia, in qua, vt in regno suo, propriè dominatur: eósque, vt suos milites, ope atque virtute sua roborare velit, quò strenuè contra diabolum, mundum, appetitúsque vitiosos arma capere possint, illísque deúictis, Dei in terris imperium dilatare: & ad extremum, omnibus ipsius pariter atque nostris hostibus conculcatis, atq; protritis,

tritis, Deus vniuersa, sub ditionem dominationémque suam subjungat, glorioſiſſimúque triumphum agat: & nos etiam, vt suos per Christum liberos atque hæredes, sempiterni tandem sui regni participes faciat. Mat. 25. c. 34. & 41. 48. Rom. 8 c. 16. 17. 18. 1. Pet. 1. a. 3. 4. Tit. 3. c. 7.

M. *Quid eſt deinceps in oratione Dominica?*

A. VT DEI VOLVNTAS FIAT. Par. n. eſt, vt liberi ad parentum arbitrium totos se accommodent, non é contrario, vt parentes filiorum arbitratu viuant. Pſal. 40. b. 8. 42. Math. 26. d. 39 42 Ioh. 5. d. 30 et. 6. d. 38. Ephe. 6. a. 1.

M. *Quare adjungis, VT IN TERRA FIAT, ITIDEM AC IN COELO, DEI VOLVNTAS?*

A. Quúm terrenorum hominum animi, varijs ardentes desiderijs, ad ea expetenda perficiendáque concitentur, quæ Deum grauiſſimè offendunt, precamur, vt diuino spiritus sui instinctu nostras omnium mentes ad majeſtatis suæ nutum itá totas con- Rom. 8. a. 5. 7. & c Rom. 8. a 2. 5. b. 9 11. & c. c. 14. 15. &c. 1. Cor. 2. c. 12. & c et. 3. d. 16.

her-

vertere atque formare velit, vt nihil vnquam, quod sit contra diuinam ipsius voluntatem, appetamus, aut exoptemus.

M. *Perge.*

Act.21.c.14. 1.Pet.3.d.17.& 4.c.12.13.&c. Psal.19.a 1.&c. & 91.b.11.&c & 103.d.20.&c.& 104.a.4.et.135.b 7.&c.et.136.b.7. 8.9. Heb.1.b.6.7.d.14 Apoc.7.c.11.&c. et.19.b.10.et 22.c.9.

A. Oramus etiam: vt quæcunque nobis de diuina voluntate obuenire animaduertimus, ea non tantùm tolerantèr sed & libenter etiam feramus, & perferamus. Præterea quùm Angeli ipsius, cœlestes illæ mentes, præclarissima item astra, Sol, Luna, cæteráque sydera ab ipso condita, diuinæ ejus voluntati assiduè obtemperent: optamus, vt vniuersi in terris mortales exemplar hoc obedientiæ, nobis ante oculos in cœlo propositum, imitantes, majestatis suæ nutum intueamur, nósque totos ad illum accommodemus, vt quemadmodum in cœlo, ita & in terra nullus reperiatur, qui sacrosanctæ dei voluntati aduersetur, aut reclamet.

M. *Ecquid amplius?*

A.

A. Quandò Deus voluntatem ſuam in ſacris literis apertiſſimè declarauit, quod etiam vocabulo TESTAMENTI, hoc eſt, SVPREMAE SVAE VOLVNTATIS eas nuncupans clarè indicauit, minimè eſt dubitandum, eos, qui de ſcripturarum ſententia diſcedunt, à Dei etiam ſenſu omninò aberrare.

Deut.4 2.2.et.3. c.32.et.28.b.14. Math.7.c.21.et. 12.d.50.et.15.2. 3.&c. 2.Cor.3.b.6.c. 14. Gal.3.c.5.17.

M. *Quando ad ea, quæ quæſita ſunt de priore Dominicæ precationis parte, quæ tres illæ petitiones ad Diuinam gloriam proprie ſpectantes, continentur, ſatis jam reſpondiſti: ad poſteriorem nunc partem, quæ ad res nobis vtiles reſpectum habet, commodè tranſibimus.*

A. Poſterioris partis primum poſtulatum eſt: PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE,

M. *PANIS vocabulum quid ſignificat?*

A. Non ea ſolùm, quæ victum nobis veſtitúmque neceſſarium ſubminiſtrant,

Pſal.104.c.13.& 27.et.105.b.9. 10.11.&c.et.144 c.10.11.&c.

nistrant, sed & alia vniuersè quæ ad subsidia conseruationémque vitæ, & ad ætatem quietam ac sine formidine traducendam necessariò pertinent.

M. *Nunquid præterea nobis suggerit nomen* P A N I S?

Psal.78 c.18.&c. d.29.30.et.106.c 14.15. Mat.6.d.25.&c. Luc.16.c.19.&c. 1.Cor.10.b.6. 1.Tim.6.b.7.8.9 Heb.13.a.5.

A. Né ad delitias epularum, lautissima quæque, néue magni vestimenta pretij, aut sumptuosum apparatum voluptatis causâ, solicitè consectemur, ac congeramus, sed vt lautitiam luxuriémque aspernantes, modico, temperato, & salutari victu, cultúque paruo & commodo contenti simus.

M. *Qua ratione* P A N E M *vocas* N O S T V M, *quúm eum á Deo tibi donari flagites?*

Mach.7.b.7.8. 1.Cor.4.b.7. 1.Tim.9.d.17. Iacob.1.c.17.

A. Dei dono noster efficitur, quúm ipse eum, meritis licet nostris non debitum, in singulos dies ad vescendum nobis largiatur.

M. An ob aliam aliquam causam N O S T E R P A N I S *nuncupatur?*

A.

A. Commone facit nos hoc vocabulum, vt victus quærendi causa in laboribus nos corporis exerceamus, aut alijs eum bonis modis justè nobis acquiramus, útque eo contenti, nunquam alienum quicquam auarè aut dolosè aucupemur. Gene.3.d.19. Ephe.4.d.28. 2.Thes.3.b.8.c. 10.11.12.

M. *Quando vt industria nostra victum comparemus Deus nobis mandauit, quarè panem ab illo petis?* Psal.127.a.1.2.

A. Quià inutiliter tempus ætatis omne laboriosè, solicitéque conteremus, nisi sedulitas nostra Dei munere prosperos exitus consequatur. 1.Cor.3.b.7.

M. *Opulentosne etiam homines, diuitijs, copiísq; omnibus affluentes, victum quotidianum á Deo postulare debere putas?*

A. Nequicquam rerum omnium, quas natura desiderat, abundantiam comparabimus, nisi Divina virtute salutares nobis vitalésque fiant. Qua etiam de causa, post cœnam quóque vt cibum quotidianum, quo jam vsi sumus, Deus nobis largiatur, hoc est, Deut.8.a.3. Psal.34.b.9.10. &.71.d.29.30. Luc.1.e.53.&.4. a.4.3.12.c.15. 1.Tim.6.d.17. Apoc.3.d.7.

vt eum vitalem nobis, ſalutarémque faciat, precamur.

M. *Quare hæc verba,* QVOTIDIANVM ET HODIE *adiunguntur?*

Math.6.d.25. & c.e.34. Luc.10 g.41. Phil.4.b.6. 1.Tim.6.c.9.10. 2.Pet.5.b.7.

A. Vt á curis, & auiditate omni obhorrentes, ſtudioséque munera noſtra exequentes, á beneficentiſſimo ea parente quotidiè flagitemus, ad quæ ille quotidiè largienda promptiſſimus eſſe ſolet.

M. *Perge ad reliqua.*

A. Quinto poſtulato PECCATORUM NOBIS VENIAM A DEO DARI petimus.

M. *Eſtne hæc venia omnibus neceſſariò petenda?*

Pſal.142.a.1.3.et. 53.a.1.2.3. Rom.3.b.10 11. & c.d.23. Ioh.8.a.7. Iac.2.b.10.11. 1.Iohn.1.b.8.10.

A. Omninò: nemo.n. omnium hominum reperiri poteſt, qui non crebro á debito officio declinet, ſæpenuméroque in Diuini numinis grauem offenſionem non cadat. Proindè, qui peccata ſua non agnoſcunt, néque Deum vt illis ignoſcat, precantur, ſed Phari-

Phariſaico illo more atque exemplo, quaſi integros ſe atq; ſanctos, coram Deo, aut, vt verè loquar, contra Deum gloriando efferunt, illi de numero piorum, quibus iſta precationis norma, ad quam dirigantur, eſt præſcripta, & á ſpe veniæ peccatis ſuis tribuendæ, quæ in ſola Dei per Chriſtum miſericordia atque benignitate ſita eſt, ſeſe omninò eximunt. Iſtuc námque eſt, quod Chriſtus non ad innocentes ſed ad nocentes, vt peccata ſcilicet pœnitendo corrigat, vocandos, ſe in mundum hunc veniſſe profitetur.

Luc.18.b.9.11. &c.c.13.14.

2.Cor.5.c.15.d. 18.&c. 1.Ioh.1.c.7.d.9. et 2.a.1.2.b.12. Math 9.b.13. 1.Tim.1.c.15.

M. *Conditio illa quamobrem addita eſt?*

A. Rationi maximè conſentaneum eſt vt precemur, A DEO ITA NOBIS VENIAM DARI, SICUTI NOS EIS, QUI NOS OFFENDERUNT, IGNOSCIMUS.

Math.5 a.7.et.6. b.14.15 et.7 a.1. 2.et.18.d.24.&c. c.35. Luc.6.c.36.37. 38 Iacob.2.b.13.

Niſi n. ad alijs ignoſcendum propenſi reperiamur, & Dei parentis noſtri, imaginem miſericordia exprimentes,

ira nos geramus, vt eius esse liberi agnoscamur, apertè testificatur, non esse à se quicquam aliud expectandum, nisi grauissimi supplicij acerbitatem. Nam qui vt clementia in alios vtatur, in animum inducere non potest, eadem summi juris norma sententia de illo sine vlla venia feretur.

M. *An non ergò nostra lenitas à Deo promereri vt nobis ignoscat, aut quadam quasi mutua gratia illi relata videri possit?*

Rom. 3. d. 24. 25. & 11. a 5 6. Gal. 5. a. 4.

A. Nequaquam: gratuitò. n. tùm Deus veniam non daret, neque solus Christus supplicio suo peccata nostra expiasset, pro quibus nemo alius vlla re alia compensare, aut Deo quicquam retribuere potest.

M. *Transeamus jam ad sextum postulatum, quod quidam in duo partiuntur.*

A. Eo petimus, NÈ NOS INDUCAT IN TENTATIONEM, SED A MALO LIBERET.

M

M. *Quarè ità precamur?*

A. Sicuti anteá vt præteritis ignoſcat, precati ſumus: ità nunc obtecramus ne á nobis vnquam poſthac peccetur. Nobis verò naturaliter mentes ità ſunt ad proſpiciendum improuidæ, ità infirmis ſumus viribus ad propulſandum multiplices inſidias, incurſiones, atque illecebras Satanæ, Mundi, concupiſcentiæqúe noſtræ propriæ, vt fieri aliter non poſſit, quin ſuccumbamus, niſi Deus ſuo nos nomine corroboret, ſuæque potentiæ armis tegat. Perfugium ergò vnum ſalutis eſt, vt nos optimi maximi patris tutelæ ſupplicitér commẽdantes, eum obteſtemur, ne nos malitioſis vllis machinationibus ſuperari patiatur, ſed vt ex omnibus nos malis eripere & perpetuò conſeruare velit.

Math.12.d.44. 44.45. Ioh.5.b.14.&.8. b.11. 2.Pet.2.d.20. 21.22. Math.10.b.16. &c.&.26.d.41. Luc.22.d.31.32. 1.Cor.1.d.27. &c. 2.Cor.11.a.3. Ephe.6.b.10.11. 12.&c. Iacob.1.b.14.& 4.a.1. 1.Pet.5 c.8 9. 1.Io.2.c.15.16. Rom.10.d.20. 2.Tim.4.d.17. 18.

M. *Reliqua eſt adhûc Dominicæ precationis clauſula.*

A. QUONIAM TUUM EST REGNUM, ET POTENTIA, ET GLORIA, IN SECULA. AMEN.

M. *Quamobrem precationem suam hoc modo conclusit Christus?*

Math.7.b.10.11. et.21.c.22. Ioh.16 c.23. 2.Cor.1.b.9 10. d.20.&9.c.8. &c. Ephe.3.d.20. 1.Tim.6.c.15.1ª. Iacob.1.a.6.

A. Vt nobis confirmaret Diuinam potentiam atque bonitatem tám infinitè immensam esse, vt nihil omnium rerum sit, quod Deus nobis id ritè postulantibus, dare aut non possit, aut non velit, quod etiam vocabulum AMEN, hoc est, Ita fiat, vt apposita ad extremum veritatis nota, in animis nostris quasi consignat.

M. *Quam ob causam gloria Diuina postremò memoratur?*

1.Cor.10.g.31. Ephe 3.d.20.21. Phil.1.b.11. 1.Tim.1.d.17. Iud.1.25.

A. Vt preces omnes nostras laudatione diuini numinis concludendas esse intelligamus: hic namque est finis ille, quo omnia, quæ rogatu nostro á Deo impetrare cupimus, nostráque consilia, sermones, opera, atque vniuersa omninò dirigenda sunt. Hujus.n.rei causâ á Deo conditi, atque in hoc mundo collocati sumus.

M. *Prosequere.*

A. Huc accedit, quod de Dei benigni-

nignitate, iuſtitia, ſapientia, potentia, magnificè, glorioſéque prædicare, illíque noſtra, & vniuerſi generis humani cauſa gratias perſoluere, pars ſit honoris diuini, ad illius majeſtatem pariter cum precatione, peculiariter ſpectans, qua niſi illum pié veneremur, non tantùm tám magna ejus multiplicíq; beneficentia nos minimè dignos ob ingratitudinem præbebimus, verumétiam, debitas tantæ in Deum impietatis pœnas meritiſſimè in perpetuum ſufferemus.

Pſal. 39. a. 1. 2. & 34. a. 1. 2. 3. & c. et 50. c. 14. 15. d. 23. & 91. a. 1. & 1. et 95. 96. 1. & 3. toto. Rom. 15. b. 6. 2. Theſ. 1. a. 2. et 5. d. 18. 1. Theſ. 1. a. 3. Luc. 17. d. 17. Ioh. 5. d. 44. Ro. 1. c. 21. 25. 1. Pet. 4. c. 11.

M. Quandò homines etiam in nos benigni beneficíque eſſe ſolent, nonne licet illis quoque gratiam habere?

A. Quotquot ab hominibus apud homines benefacta collocantur, ea Deo accepta referenda ſunt, propterea quòd in illis tribuendis homines ſe re ipſa miniſtros tantùm Deo præbent: atque ita gratus noſter in homines animus in Dei authoris gloriã, vt ad proprium, atque vltimum rerum

1. Cor. 12. a. 6. b. 11. 2. Cor. 9. c. 8. & c. d. 12.

Math. 5. c. 16. 1. Pet. 2. c. 12. & 4. c. 10. 11.

omnium finem refertur.

M. *Quando de lege Dei, Symboloque, hoc eſt profeſſione fidei Chriſtianæ, de precatione etiam atque gratiarum actione quæſtio omnis ad exitum iam eſt adducta, an non commodè poſtremò de ſacramentis agemus?*

Math.26.c.26. &c.&.28 d.19. Ioh.3.a.5. Act 2.f.38.&c. 1.Cor.11.e.23. &c. Tit.3.b.5. Mat.3.c.11.&c. &.26.c.26.27. 28. Mar.16.d.16. Ioh.3.a.5. Act.2.f.38. 1.Cor.10 d.16. &.11.c.24.&c. Gal.3.d.26.27.

A. Commodiſſimè præceptor: nam ea precationis ſecum & gratiarum actionis conjunctionem perpetuò habent.

M. *Die mihi igitur, quot in Eccleſia ſua ſacramenta deſignavit Chriſtus?*

A. Duo:Baptiſmum,atque Cœnam Dominicam.

M. *Sacramenti nomen quid ſignificat?*

A. Sacramentum eſt externa diuinæ erga nos per Chriſtum beneuolentiæ,beneficentiæque teſtificatio,ſigno aſpectabili arcanam ſpiritualémque gratiam repræſentans : qua Dei promiſſiones de remiſſione peccatorum

rum, & æterna salute per Christum data, quasi consignantur, & earum veritas in cordibus nostris certiùs confirmatur.

M. *Sacramentum quot habet partes?*

A. Duas: extrarium elementum, siue rem creatam, quod est signum aspectabile: & arcanam gratiam, quæ conspicua non est. Math. 3. c. 11. & c. 26. c. 26. & c. Ioh. 3. a. 5. 1. Cor. 10. d. 16.

M. *In baptismo quod est signum extraneum?*

A. Aqua, qua baptizatus tingitur, vel perfunditur, IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI. Math 3. c. 11 12. & 28 d. 19. Ioh. 3. a. 5. 1. Cor 10. d. 16. Act. 8. d. 36. 37. 38.

M. *Quæ est occulta & cælestis gratia?*

A. Venia criminum, & regeneratio: has ambas per mortem, & resurrectionem Christi consequimur, & illarum est hoc sacramentum nobis quasi obsignatio quædam atque pignus. Marc. 1. a. 4. Act. 2. f. 38. & c. et 22. c. 16. Rom. 6. 2. 3. & c. Gal. 3. d 26. 27. 1. Pet. 3. 21.

M. *Baptismi vim & effectum paulò adhùc apertiùs explicato?*

A.

Ephe.2.a.3.d.19 20. Tit.3.b.3.4.5.&c Mat.28.d.19. Marc.16.d.16. Ioh.3.a.5. Rom.6.a.3.&c. 2.Cor.12.b.13. 1.Pet.3.d.21.

A. Quùm naturaliter filij iræ, hoc eſt, in grauiſſima apud Deum offenſa, & ab ejus eccleſia ſiue familia alienati ſimus, per baptiſmum in eccleſiam recipimur, certúmque habemus nos jam Dei filios eſſe, & cum Chriſti corpore copulatos, in illúdque quaſi inſitos eſſe, ejuſque membra factos, in eodem cum ipſo corpore concreſcere.

M. *Quæ ab iis, qui baptiſmo ſunt initiandi, requiruntur?*

A. Pœnitentia & Fides.

M. *Hæc paulò copioſiùs declarato.*

Mar.1.a.4.b.15 &.16.d.16. Act.2.f.38.&c.et 3.d 36.37.&c.et 26.d.31.33.34.et 29.a.4.5.et.22.c. 16. 1.Cor.12.b.13. Rom.6.a.3.&c. et.13.d.12.13.14 Gal.3.d 26.27. Ephe 4.d.20.21. &c. Coloſ.2.b.12.

A. Anteactæ primò vitæ, nobis eſt grauitér pœnitendum, certáque eſt habenda fides, Chriſtum ſuo ſanguine peccatorum noſtrorum maculas eluiſſe, & ita nos Deo acceptos reddidiſſe, eius etiam ſpiritum in nobis habitare. Deindè ſecundum hanc fidem promiſsúmque in baptiſmo factum, elaborandum eſt, vt carnem noſtram mortificemus, id eſt, vt cupiditates omnes coërceamus: vtque vitæ integritate nos Chriſto quaſi indutos, & ejus

ejus diuino numine inſtinctos eſſe, perſpicuum faciamus.

M. *Quare igitur infantes baptizantur, qui iſta propter infirmitatem ætatis efficere nequeunt?*

A. Quia de Dei eccleſia ſunt, diuinâque benedictio atque promiſſio eccleſiæ per Chriſtum, in cujus fide baptizantur, facta, ad eos pertinet: in quarum rerum cognitione, & fide ipſi ineunte pueritia imbuendi ſunt, vt agnoſcant quid in baptiſmo ſpoponderint atque profeſſi ſint, illíque ſponſioni, vitæ etiam ſanctitate, quantum quidem conniti poſſunt, ſatisfaciunt.

Gen. 9. b. 9. & 17. 7 8. Mat. 9. b. 14. 16. Rom. 3. a. 3. et 4. c. 11. 22. & 11. cr. 6. a. 3. &c. Gal. 3. d. 27. Ephe. 4. d. 20. 21. & &c. Coloſ. 2. b. 11.

M. *Cœnæ Domini quis eſt ordo?*

A. Idem ipſe videlicet, qui eſt á Chriſto Domino aſſignatus: qui eadem, qua proditus eſt, nocte, ACCEPIT PANEM ET POSTQVAM GRATIAS EGISSET, FREGIT, ET DEDIT DISCIPULIS SUIS DICENS. ACCIPITE, EDITE: HOC EST CORPVS MEVM, QVOD PRO VOBIS DATVR.

Math. 26. c. 26. &c. Mar. 14. c. 22. &c Luc. 22. c. 19. &c. 1. Cor. 11. c. 23. 24. &c.

HOC

HOC FACITE IN MEI COMMEMORATIONEM. AD EVNDEM MODUM ET POCULUM, PERACTA COENA, ACCEPIT. ET QUÚM GRATIAS EGISSET, DEDIT EIS DICENS. BIBITE EX HOC OMNES HIC EST .n. SANGUIS MEUS NOVI TESTAMENTI, QUI PRO VOBIS ET PRO MULTIS EFFUNDITUR IN REMISSIONEM PECCATORVM, HOC FACITE, QUOTIESCUNQUE BIBERITIS, IN MEI COMMEMORATIONEM. QUOTIESCUNQUE .n. COMEDERITIS HUNC PANEM, ET DE POCULO BIBERITIS, MORTEM DOMINI ANNUNCIABITIS, DONEC VENERIT. Hanc præscriptionem atque hunc ordinem sequi, summáque fide seruare, atque ex hoc præscripto cœnam Domini, vsque dúm ipse redeat, piè administrare oportet.

M. *Quem ad finem?*

Luc.22.c.19. 1.Cor.11.c.24. 26.&c.

A. Vt Mortis Domini, beneficiíque maximi in nos per eam collati, recor-

eordationem grati & memores in perpetuum habeamus, útq; quemadmodum per baptiſmum de integro nati ſumus: ita cœnæ Dominicæ nutrimentis educati, ad ſpiritualem æternámque vitam aſſiduè confirmemur. Atque ob eam ipſam cauſam vt ſemel in lucem edi, ita & baptiſmo ſemel expiari ſat eſt: ſed vt nutrimenti, itidem & cœnæ Dominicæ vſus frequenter eſt iterandus.

Iohn. 6. d. 27. 28. 35. e. 48. & c. f. 54. 55. & c. 1. Cor. 10. d. 16.

M. *Quot ſunt partes huius ſacramenti?*

A. Vt in baptiſmo, ſic & in Cœna Dominica duæ ſunt partes, quarum vna terreſtris eſt, & quæ ſenſibus percipi poteſt, altera cœleſtis eſt, & quæ ſub externos ſenſus non eadit.

M. Quæ eſt terrena atque aſpectabilis pars?

A. Panis & vinum, quæ vtraque expreſſo juſſu Domini, ſunt ab omnibus accipienda.

Math 26. d. 26. 27. Mar. 14. c. 22. 23. Luc. 22. c. 19. 20. 1. Cor. 11. e. 33. 35.

M. *Cœleſtis illa pars, & ab omni ſenſu externo longè diſjuncta, quænam eſt?*

A.

Ioh.6.d.27.35. &c.c.48.g.63. 1.Dor.10.d.16.

A. Corpus & ſanguis Chriſti, quæ fidelibus in Cœna Dominica præbentur, ab illiſque accipiuntur, comeduntur, & bibuntur, cœleſti tantùm & ſpirituali modo, verè tamen atque re ipſa: adeò quidem, vt veluti panis ſuſtentandi corpora, ſic corpus Chriſti animas noſtras ſpiritualiter per fidem paſcendi maximam habeat facultatem: & veluti vino mentes hominum lætitia excitantur, & reficiuntur vires, ſic & animæ noſtræ Chriſti ſanguine per fidem recreatæ releuantur: hoc.n. modo corpus & ſanguis Chriſti in cœna Dominica recipiuntur. Chriſtus.n. omnibus, qui ipſi fidunt, tám certò corpus & ſanguinem ſuũ impertit, quàm pro certo habent, panem ſe atque vinum ore ſtomachóque accepiſſe. Cœna etiam Dominica vitæ nobis ſempiternæ ſigna communicans, immortalitatis nobis noſtræ pignus, atque reſurrectionis obſes exiſtit.

Pſal.104.c.1.5.

Ioh.6.f.54.

M. *An igitur panis & vinum in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti con-*

conuertuntur?

A. Nequaquam:nam hoc eſſet naturam Sacramenti, in quo tùm cœleſtis, tùm terrena materia continentur, delere: veritatémque corporis Chriſti in dubitationem adducere: illíſque etiam,qui ſacramentum ſunt accepturi, reformidandi atque refugiendi occaſionem offerre? Mat.26.d.26.27. Marc.14.c.22.23 Luc.22.c.19.20. 1.Cor.11.c.23. 24.25.26.27.28.

M. An fuit inſtituta á Chriſto cœna,vt Deo patri hoſtia pro peccatis expiandis immolaretur.

A Minimè:nam Chriſtus mortem in cruce occumbens, vnicum illud ſempiternum ſacrificium ſemel in perpetuum pro noſtra ſalute obtulit,nobis verò vnum hoc tantùm reliquum eſſe voluit, vt maximum vtilitatis fructum, quem ſempiternum illud ſacrificium nobis præbet, grati ac memores percipiamus: quod quidem in cœna Dominica præcipuè præſtare debemus. Heb.7.d.26.&c. &.9.d.11.&c.g. 25.&c.et.10.c.9 10.12.14.d.18. Luc.22.c.19. 1 Cor.11.c.24. 25.26. Heb.13.c.15.16.

M. *Quomodo officio noſtro ſatisfaciemus, vt ritè cœnam Dominicam celebremus?*

lebremus?

1.Cor.11.f.28. 29.&c.

A. Ut noſmet ipſos excutiamus, exquiramúſque nunquid verè Chriſti membra ſimus?

M. Illud quibus ſignis cognoſcemus?

Iere.24.b.7.& 29 b.12.13. Ioel.2 b.12 13. &c.c.15.16.&c. Luc.22.c.19. 1 Cor.11.f.24. 25.26. Rom.5.a.8.9. &.8.a.4.5.&c. 1.Tim.1.c.14.15. 16. 1.Pet.1.c.13.14. &c.d.21.22.&.4 a.1.2.3.&c. Matth.22.d.39. Ioh.13.d.34.35. &c 1.Cor.10.d.17. &.13.toto.

A. Initiò,nobis, ob admiſſa peccata,vehementér eſt pœnitendum, deindé certa diuinæ per Chriſtum miſericordiæ fiducia nixis atque confiſis benè ſperandum, partáq; nobis per illius mortem ſalus gratiſſimis eſt animis proſequenda: præterea,integrè in poſterum , ſanctéque viuendi ſtudium nobis,& voluntas propenſa atque cõſtans ſuſcipienda eſt : denique quando cœna Dominii hominum inter homines conſociationis atque amoris clara indicia oſtendit , proximis , hoc eſt,toti humano generi,beneuolentia, remoto procul omni odio atque inuidia,fraternè eſt præſtanda.

M. *Quum de præcipuis fidei Chriſtianæ capitibus ſatis multa , ſicuti exiſtimo , te jam interrogârim : experiri adhûc*

hûc volo, quàm brevitér atque expreſſè ſummam omnium, quæ ſunt hactenús tractata, poſſis exponere.

A. Principiò, lex divina, decem explicata præceptis, perfectam mihi ante oculos pié vivendi regulam proponit, ad quam vitam meam dirigere atque formare debeo, conſtituta, ſi vſpiam aberrem, æternæ in me damnationis pœna: per legem igitur peccata mea, Deúmque ob ea iram in me incenſum, & ſempiternam mortem divina mihi juſtitia debitam eſſe agnoſco: quæ cogitatio horribili formidine, timoréque ex peccatorum conſcientia animum meum percellit: vndè quùm neque prudentia, neque viribus aut poteſtate mea, neque vlla humana, Angelicáve ope aut auxilio, néque vllo alio modo aut ratione poſſe me omninò liberari intelligam, Evangelium me edocet, Chriſtum Dei filium, hominem ſine peccato factum, morte ſua meritas debitáſque peccatis meis pœnas perſolviſſe, Dei patris ſui in me iram

Deut. 4.a.1.2.b. 12.
Pſal. 19.b.8.7.&c & 119.a.4.&c.
Math. 19.c.16.17
Luc. 10.c.25.26. 27.28.
Rom. 2.b.12.13. &.3.c.19.20.& 4.a.15.
Gal 3.b.10.
2.Cor. 2.b.7.&.7 c.9.10.&c.
Rom. 1.c.15.16.
Act. 13.f.38.39.
Heb. 1.b.4.5.&c. &.9.c.9.c.12.14. &c.10.a.2.3.4. &c.
Math. 1.d.20.21. &c.
Ioh. 1.b.14.c.29.
Eſa. 53.a.4.5.6.c. 10.11.
Rom. 3.d.24.25. &c.
Coloſ. 1.c.20.21. 22.&c.

Rom.5.d.23 &c. &.8.c 14.15.16. 17.&c.&.10.a 4. &c.
Gal.2.c.16.&c.
Rom.10.b.8.c. 14 d.16.17.
1.Cor.12.a.3.6. b.9.&c.

iram suo sanguine restinxisse, & me rursum in gratiam ipsius reconciliasse, suæque justitiæ fecisse participem, & æternæ secum vitæ hæredem instituisse: quæ omnia Christi beneficia mihi per fidem communicantur: quam fidem spiritus sanctus in animo meo per prædicationem Evangelij insevit, eámque per sacra mysteria sua, aspectabilia, certissimáque indicia & pignora divinæ erga me per Christum bonitatis, confirmavit. Quæ etiam fides, vt viua quædam atque ferax arbor, pietatis, justitiæ, aliorúmque bonorum operum fructus in me per omnem vitam procreare deberet, ad gloriam Dei, qui tot & tantis me beneficijs affecit, & ad vtilitatem etiam atq; exemplum salutare proximi. Cuius fidei incrementum, facultatémque placendi Deo, & ista omnia præstandi, me, qui ex me ipso maximè sum infirmus atque imbecillis, continuis, atque ardētissimis precibus á Deo patre bonorum omnium authore, in nomine

Math.28.d.19. 20.
Mer.16.d.15.16.
1.Cor.10.d.16. 17.
Psal.1.a.3.
Math.7.c.13.18.
Luc.1.g.74.75.
Rom.6.a.1.2.3. &c.
Gal.5.a.6.
Math.5.b.16.
1.Pet.2.c.12.
Mar.9.c.23.24.
Rom.1.a.7.&c. &.7.c.15.&c.& 9.d.16.
1.Cor.1.a.34.&c.
2.Cor.3.b.5.&c &.15.b.10.
Phil.2.b.13.
Ephe.1.a.5o.&c.

filij

filij sui Jesu Christi servatoris nostri, efflagitare gratiásque illi maximas pro vniversis ab eo acceptis beneficijs assiduè agere oportet. 2.Thes.1.d.12. Ioha.14.b.13.&15.c.16.&.16.c.23. 1.Cor.10.g.31. Ephe.3.d.20.21. Iud.f.25.

M. *Intelligo mi fili, Christianæ pietatis præceptis te bene institutum esse, ejusque summam memoria tenere. Reliquum est, ut ad istam rectæ intelligentiæ normam mores tuos ita formes atque accommodes, ne sine causa videri possis harum rerum scientiam esse consequutus.* Math.13.c.23. Luc.12.f.49. Rom.1.c.21.&.2.b.13. Ephe.4.d.20.21.&.5.b.8.9. Phil.1.b.9.10.11. Col.1.2.3.c.9.b.9.10.

A. Deo mihi auxilium ferente, omnem adhibebo diligentiam, honorate magister, neque quicquam omittam, qvantum quidem á me elaborari queat, quo appellationem titulúmque verè Christiani possim sustinere: quinétiam humili assiduáque prece atque obsecratione á Deo Opt.Max. supplicitér petam, ne divinam suorum præceptorum sementim, propter animi mei, quasi nihil ferentis agri sterilitatem interire patiatur, sed menti meę tanquã macro & infæcũdo solo, cœle- Tit.1.d.16. Iacob.1.d.22.23.25.&c.&4.d.12. 1.Pet.2.d.20.21. Luc.11.b.9.c.13.&.21.b.7. Ia.1.a.,6.&c. Math.13.c.19.20.&c. Iohn.15.c.16.

Psal.1.a.3.
1.Cor.3.b.9.7.
2.Cor.9.c.10 d.
24.&.13.d.16.17
18
Matth.3.c.12.&
13.d.23.
Ioh.4.c.36 &c.
Gal.5.d.22.23.
&c.
2.Cor.8 b.10.11.
&c.
Phillip.1.a.6.9.
&c.&.2.b.13.
Rom.6 d 22.23.
Math 5.b.16.
2.Cor.9.c.10.11.
d.12.&c.
Phil 1.b.11.
1.Pet.2.c.12.

sti suæ gratiæ imbre rigato, eam fertilitatem dare velit, vt vberrimas ædam sanctitatis fruges in cœlesti horreo granarióque recondendas atque conseruandas.

M. *Pergemi fili, tenere istam viam, quam instituisti, nihil hæsitans, quin sicuti hoc consilium atque propositum, diuino instinctu motus cœpisti, ita ad exitum optabilem rationis atque instituti istius tui, tam sanctis á te initijs orsi, fœliciter sis ipsius ductu, perventurus, ad æternam tuam salutem, & Dei Opt. Max. gloriam, cui omnis laus, honor, gloria, sempiternis est seculorum ætatibus tribuenda.*

ADMONITIO MATUTINA.

EXpergiſcere qui dormis, & excitare á mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus. Ephe.5.c.14.

Tempeſtivum eſt nos jam é ſomno ſuſcitari. Rom.13.d.11.

Præterijt nox, dies appropinquat: abijciamus igitur opera tenebrarum, & arma lucis ſumamus. 12.

Honeſté nos, ita ut in clara luce verſantes decet, geramus: & Domino Ieſu Chriſto induamur. 13.

Ita luceat hominibus vitæ noſtræ ſplẽdor, ut noſtra opera bona conſpicientes, gloriam patri noſtro cœleſti tribuant. Math.5.c.16.

Sapientia res eſt excellentiſſima, & quæ nunquam evaneſcit: ab illis verò qui eam admirantur, & exquirunt, facile invenitur atque obtinetur. Sap.6.b.13.

Eos, qui ipſam expetunt, antevertit, vt ſeſe illis vltro offerat. c.14.

Qui primo diluculo illi invigilat, non multum laboris ſuſtinebit: præſto .n. illi ad portam erit, in foribus ejus aſſidens. 15.

Sapientia ſtultitiæ tam longé præſtat, quàm lumen tenebris antecellit. Eccle.2.c.13.

Psalmus matutinus.

Psal.112.a.1. DEO tribuite laudem O pueri, ſervi eius: laudibus efferte nomen Domini.

2. Nomen Domini glorioſe prædicetur: ex hoc tempore in omnem æternitatem.

3. Summa laude celebrandum eſt nomen Domini, ab ortu ſolis ad occaſum.

Psal.73.c.16. Tuus O Deus, eſt dies, & tua eſt nox: tu præparaſti lumen, & ſolem.

Psal.3.b.5. In cubilibus nos collocavimus, ſomnòque nos dedimus: & rurſum expergefacti ſumus, quoniam in tua, O Deus, tutela latuimus.

Psal.62.a.1.et.87 b.12. O Deus, tu es Dominus noſter: ſummo mane te quærimus, & ſupplices ad tuũ auxiliũ confugimus.

Servi tui ſumus O Domine: ingenti lumen in nobis accende, ut tua præcepta intelligamus.

Psal.119.ver.125 Monſtrato viam, qua nobis ſit ingrediendum: ad te námque mentes noſtras erigimus.

Inſtitue nos, ut ea, quæ tibi grata ſunt, c.11. faciamus: tu.n.es Dominus Deus noſter, nomen tuum ſanctum dirigat nos in viam quæ deducit ad vitam.

Effice vt benignam tuam bonitatem matutinis temporibus ſentiamus: in te.n. poſit.s omnes noſtras ſpes habemus.

Psal.142.b.8. Diluculò nos exple miſericordia tua: &

Psal.90.c.14. præ gaudio voces effundemus, & lætabimur omnibus diebus vitæ noſtræ.

Psal.71.a.4. Tu.n. Domine, is es, cujus de fiderio tenemur: in tua fiducia ab ineunte ætate conquieſcimus.

a.5. Tuis ſubſidiis, ex quo primùm in lucem

cem editi ſumus, ſuſtentamur: tu nos ex alvo materna eduxiſti, tuam laudem & gloriam in perpetuum celebrabimus. Pſal.59.c.16.17.

De tua potentia canemus, tuam benignitatem prima luce prædicabimus: tu nam noſtrum præſidiū, perfugium noſtrum, noſtrum propugnaculum: tu Deus noſter clementiſſimus perpetuò extitiſti.

¶Gloria tribuatur Deo Patri, & Filio, & ſpiritui ſancto.

Sicut à principio ad hunc uſque diem factum eſt, fiétque per infinitas ſeculorum ætates. Amen.

MATUTINA PRECATIO

GRatiam tibi, quantam maximam animi noſtri capere poſſunt, habemus Deus pater cœleſtis, qui nos ab omni præteritę noctis periculo atque diſcrimine ſalvos atque incolumes uſque ad hodiernum diem conſervaſti, precamúrque ut hodié etiam atque perpetuò in poſterum ſalutis noſtræ defenſionem, atque patrocinium ſuſcipere velis: & quemadmodum diſcuſſa noctis caligine, Solis luce mundum omnem compleviſti, & nos é ſomno excitaſti, ita & mentes noſtras é tenebris internis ignorantiæ in lucem vocatas, & é vitiorum ſopore ſuſcitatas, divinis radiis ſacroſancti ſpiritus tui, noticiáque dilecti filii tui Ieſu Chriſti ſervatoris noſtri, veri illius Solis, illuſtrare digneris: ut ab operibus tenebrarum declinantes, omnémque Pſal.3.b.5.&c.& 4.b.8. Pſal.91.a.1.2.3. &c.toto. Pſal.74.c.16. Pſal.4.b.6.&.36. b.9. Iohn.14.d.26.& 16.b.13. Act.26.c.18. 2.Cor.4.b.6. Ioh.1.a.5.9.&.8. b.12.&.12.c.35. Rom.13.d.12.13. Ephe.5.b.8.c.11.

vivendi cursum ad divinam verbi tui ve-
Psal.119.ver.105 ritatem dirigentes, nos, ut in clara luce,
Iac.1.g.74.75. atque in conspectu tuo honestè, justéque
2.Tim.6.&16. & sancte, ut dici filios geramus: tandem-
que ad beatissimam illam lucem, in qua
tu habitas, duce eodem filio tuo Iesu
Christo, perveniamus. Cui tecum & cum
sancto spiritu, uni venerandæ majestatis
Deo, laus, atque honor omnis in perpe-
tuum debetur. Amen.

¶PRECATIO MATUTINA STUDIOSIS accommodata.

Iacob.1.c.17. MAximas tibi ex animis gratias agimus
Deus Pater luminum, bonorum om-
Eccle.12.a.2.&c. nium largitor, quod parentibus patro-
nisque nostris hanc mentem dedisti, ut
nos ea ætate quæ maximè flexibilis est, &
ad optima quæque discendum opportu-
nissima, in bonarum literarum disciplinam
Pro.5.a.6.&c.b.9 et.24.e.26. traderent: suppliciter á te petentes, ne illo-
Psal.127.a.2. rum bonam de nobis spem, nostræque æ-
Ioh.2.5.a.45. tatis optimam partem, propter nostram in-
Psal.4.b.6.et.36. b.9. genii tarditatem, negligentiam, & inerti-
2.Cor.4.b.9. am perire sinas. Et quia nostra vigilantia,
industria, atque studium nihil sine divino
instinctu tuo proficere valent, dignare cœ-
lestibus tuis radijs mentibus ingenijsque
nostris ita illucere, nosq; adeò desiderio &

amore

amore bonarum literarum, ſapientiæ, atque virtutis afficere, eáque docilitate ad percipiendum, memoriáque ad percepta retinendum donare, ut in pueritia atque adoleſcentia noſtra, bonis literis artibúſque, & virtutis præceptis liberaliter inſtituti, viri docti & pii, reique-puplicæ, atque ſanctæ Eccleſiæ tuæ utiles evadamus, ad ſanctiſſimi nominis tui gloriam amplificandam. Hæc á te pater cœleſtis, nomine vnici tui filii Ieſu Chriſti ſervatoris noſtri eſflagitamus, obſecrantes, ut ea nobis ipſius cauſa largiri velis: tibi verò, cum eodem filio tuo, ſanctóque ſpiritu laus omnis & gloria perpetuó tribuatur. Amen.

Deut.4.b.9.10. et.31.b.12.13. Pſal.78.2.3.4. Mat.19.b.13.14. 2.Tim.3.d.15. Ioh.15.c.16. 1.Tim.1.d.17.

MATVTINA PRECATIO alia, ſcholis apta.

LArgire Domine Deus Pater cœleſtis, ut divino ſpiritu tuo afflati, & dilectiſſimi filii, beatiſſimique pueri tui Ieſu Chriſti clariſſimum illuſtriſſimúmq; exemplum nobis ad imitandum ante oculos proponentes, hoc pueritiæ atque adoleſcentiæ noſtræ tempore, nos totos ad bonarum literarum ſtudium & virtutem applicemus, atque ad tuam voluntatem conformemus: & ſicuti ætate progredimur, ita indies magis magiſque ſcientia, ſapientia, & virtute proficiamus: tùm hominum piorum, tùm verò tuam maximè cœleſtem gratiam atque amorem (in quo ſumma ſita eſt fœlicitas)

Luc.2.g.46. Eccle.12.a.1.&c. Luc.2.g.52.

licitas) nobis conciliantes atque consequentes, idque per eundem filium tuum Iesum Christum, servatorem nostrum, cui una tecum & cum sancto spiritu honor est atq; gloria sempiterna tribuenda. Amen.

ADMONITIO VESPERTINA & NOCTURNA.

ioh.3.c.15. *DIE si quis incedat, nihil offendit: quoniam solis lumen aspicit. At si de nocte ambulet, luce orbatus per errorem incurrit.*

b.10. *Haec est damnationis causa, quòd lux mundo affulsit: homines verò tenebris potiùs quàm luce delectati sunt, eo quòd eorum vita flagitiosa fuerat.*

ioh.11.b.9. *Iesus Christus Dei Filius lux est, quae in tenebris fulget, vera illa lux quae omnes homines, qui in hanc vitam ingrediuntur, illustrat.*

ioh.12.c.35. *Progrediamur igitur dum suppetit lumen, ne nos nox opprimat, nam qui in tenebris versatur, nescit quò ruat.*

2 Cor.6.c.14. ioh.12.c.36. *Incredulorum peregrinum jugum ne feramus, verum dum lucem aspicimus lucis*

luci fidamus, ut lucis ſoboles efficiamur.

Credamus in Jeſum Chriſtum Dei filium, qui mundo illuxit, ut omnes qui credunt in eum in tenebris non jaceant. Iohn.12.c.46.

Qui Chriſtum mundi lucem ſequitur, é tenebrs in lumẽ vitæ vocabitur. Ioh.8.b.12.et.9 a.5.

Exoritur é tenebris lumen iis, qui caſtè atque integrè verſantur. Pſal 111.a.4.

Qui ſe in luce verſari dicit, & odium tamen in fratrem habet, is tenebris uſque ad hoc tempus offunditur. 1.Iohn.2.b.9.

Qui fratrem diligit, luce circumfunditur: neque ulla unquam ab eo peccandi occaſio offeretur. b.10.

Si inopis atque egentis eſuriei miſertus fueris, luctúque & mœrore afflictum animum conſolatione ſuſtentaveris: tunc effulgebit é tenebris lumen tuum, eritq; caligo tua inſtar meridiei. Iſa.58.b.10.

HYMNVS VESPERtinus & noctutnus.

OPtimum eſt, nos tibi O Deus, confiteri, tuúmque numen precibus placare, & divinum nomen tũum hymnis & laudibus Pſal.92.a.2.

laudibus celebrare, O excelsissime.

2.3. De tua benignitate matutinis temporibus, & vespertinis de veritate tua honorificé prædicare.

Esa.6.a.1.2. Psal.43.a.3. Dum terra atque homines obscura teguntur caligine, tua O Domine gloria nobis illucescat: lumen tuum, & tua nos veritas dirigant.

2.Cor.4.b.6. O Deus qui jubes lumen é tenebris effulgere, illustra mentes nostras, & præter nobis lumen cognitionis gloriæ tuæ, in facie Iesu Christi.

Psal.18.f.27. Psal.56.c.13. Accende lucernam nostram O Domine Deus noster, illumina tenebras nostras, ut in conspectu tuo ambulemus in lumine viventium.

Psal.119.ver. 105. Verbum tuum instar lucernæ est pedibus nostris, & instar lychni temitis nostris, præfert lumen ijs qui in tenebris & in vmbra mortis versantur: vestigia nostra dirigit in viam pacis.

Luc.1.g.79. Psal.119.ver.133 & 56.b.13. Ingressus nostros ad verbi tui normam dirigito: nam sic pedes nostri á lapsu continebuntur, né in flagitium aliquod dilabamur.

Psal.36.b.9.&13 a.3.4. Penès te O Deus est fons vitæ, illustra oculos nostros tui vultus fulgore: ne somno consopiti tempiterno, hostis nostri dominatu premamur.

Psal.117.c.13.& 16.b.13. Mat.8.b.12.& 22 b.13.& 25.c.30. Extrahe nos é tenebris, & é mortis caligine: rumpe vincula nostra, & eripe nos ab interitu: O libera nos ab illa caligine, ubi fletus gemitusque fiunt, & dentium crepitus exaudiuntur.

Act.26.c.18. Oculos nostros aperi, vt é tenebris in lucem vocemur, & e potestate Satanæ vindicemur, tibique O Deus noster asseramur.

c.18. Vt peccatorum veniam impetremus, hæredita-

reditatémque adeamus cum illis, qui per fidem erga filium tuum Iesum Christum sancti atque integri efficiuntur.

Sic cubitum discedemus, nósque quieti trademus securi: tuo.n. solius præsidio in tuto collocabimur. Psal.4.b.8.

¶Gloria tribuatur Deo patri, & filio & spiritui sancto.

Sicut in principio ad hunc usque diem factum est, fiétque per infinitas seculorum ætates. Amen.

¶PRECATIO VESPERTINA.

DOMINE Deus in cujus tutela est salus hominum, atque rerum omnium, quandó nox mundum oppressit, & corpora mox nostra somno, quo nihil est morti similius resoluta languidáque jacebunt, nos totos tibi in tutelam tradimus, supplicitér orantes, ut á potestate malitiosorum spirituũ, caliginis principum, qui ad nos fallendos in angelos se lucis transformare valét, & á peccatis tenebrarum operibus, atque aliis omnibus tũm corporis, tùm animæ periculis nos tueri & conservare velis: utque totos nos sopore opprimi, & quasi sepultos jacere, aut mentibus interim nostris caligine ita offundi non patiaris, ut tui nos oblivio capiat: verùm ut corporibus sopitis animi vigiles

Psal.91.&146. 147. Luc.8.g.52.&c. Ioh.11 b.11. 1.Thes 4.c.13.14 Ephe 6.b.12. 2.Cor.11.c.14. Ephe.5 b.11.12. &c. 1.Thes.5.a.56. &c.b.10.

vigiles assidué noctes diésque tibi intenti excubent. Et cùm requies corpora simúl atque animos nostros satis, quantum natura quærit, refecerit, crastina aurora ad tiores nos atque propensiores reddat ad tibi serviendum in eo vitæ statu, quem nos tenere voluisti, ad animarum nostrarum salutem, nostrorum proximorum commodum, tuique sanctissimi nominis gloriam, per Iesum Christum servatorem nostrum, qui, una tecum, & cum sancto spiritu, omni laude, & gloria, omnibus seculorum ætatibus est ab omnibus afficiendus. Amen.

1.Co.7.d.20.
Ephe.4.a.1.&c.
1.Thes.1.d.12.13.

¶VESPERTINA PRECATIO ALIA.

OMnipotens Deus, cujus beneficio sicuti dies hominibus ad negotia obeunda illuxescit, sic & nox ad corpora atque animos labore & contentione defessos, quiete relaxandos, atque recreandos conceditur: supplici à te precatione petimus, ut quemádmodum nox tenebris omnia obscurat, ita & peccata etiam nostra, illa dilecto filio tuo cõdonans, occultare, & ab oculis tuis removere, atque illorum memoriam sempiterna oblivione delere velis: ut veluti corpora somno & requiete reficientur, itidem & animi nostri misericordiæ tuæ fiducia, à scelerum

Esa 45.b.7.&.50.a.3.
Eccle.5.b.11.

Psal.25.a.5.& 32.a.1.& 51.a.2.b.9.
Esa.43.d.25.
Ezech.18.e.22.

ſcelerum conſcientia ſoluti tranquillentur : atque ita toti recreati, craſtinó cúm diluceſcet, reliquiſque vitæ noſtræ diebus experrecti, ad tibi ſerviendum excitemur. Et quando mors ipſa, á qua tam eſt tibi facile nos atque é ſomno corporis excitare, imminebit, in ſpe lætiſsimæ illius reſurrectionis(qua corpora noſtra ad ſempiternum illum diem nullis unquam tenebris interruptum expergefacies)requieſcamus:quandó hæreditatis ſanctorum in lumine participes reddemur, in cœleſti Hieruſalem, beatiſſima illa civitate, quæ neque Lucerne, neque Solis, neque Lunæ lumine, quo illuſtretur, indigebit: tua.n.ô Deus gloria illi illuceſcet, tuúſque filius agnus ille, noſtrum erit decus ac lumen ſempiternum. Ad quam glorioſiſſimam lucem, & regnum dilecti filii tui, ut nos velis perducere, te per eundem illum ſervatorem noſtrum obteſtamur atque obſecramus:qui vnà tecum, & cum ſancto ſpiritu, maximis & immortalibus honoribus, ſummiſq; & perpetuis laudibus efferendus eſt atque celebrandus Amen.

Act.3.d.19.
Coloſ.2.b.13.14
Pſal.127.2.2.
Pro.3.d.24.
Luc.8.g.52.54.&c.
Iohn.11.b.11.
25.f.43.44.
Col.1.b.12.
Gal.4.d.26.
Apoc 21.g.23. & 2.b.5.
Col.1.c.13.

FINIS.

7 AP 66

LONDINI,
APUD JOANNEM
DAIUM, TYPOGRAPHUM.

ANNO 1581.

Nouemb. 26.
Cum priuilegio Regiæ Majestatis.